

*Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)*

ISSN 1508-5104

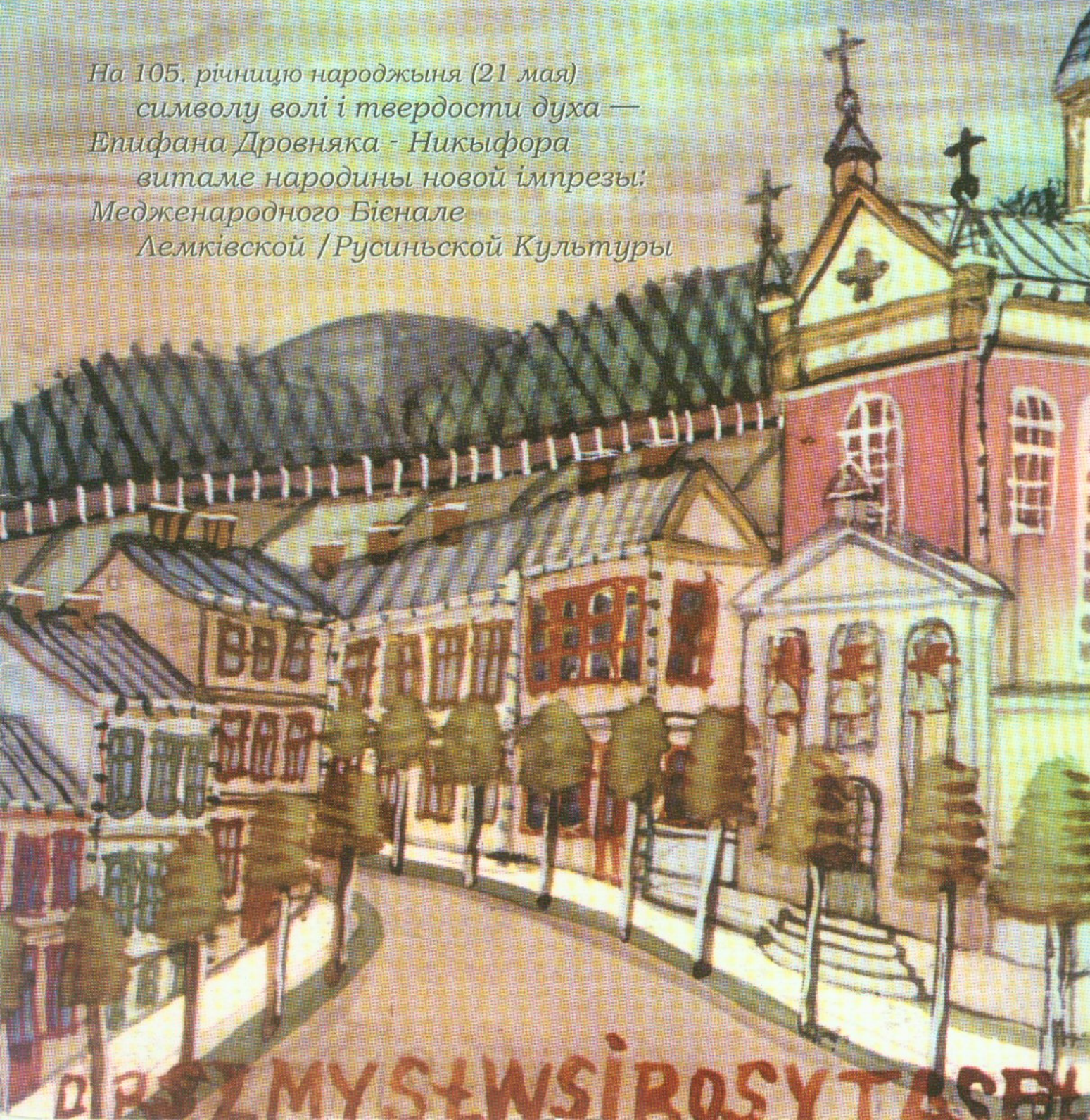
DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ
ЛЕМКІВ
STOWARZYSZENIE
LEMKÓW
LEMKO
ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК * РІК XII. Нр 3 (54) МАЙ - ЧЕРВЕЦ 2000 * КРЕНИЦЯ - ЛІГНИЦЯ

*На 105. річницю народжыня (21 мая)
символу волі і твердості духа —
Епифана Дровняка - Никыфора
витаме народины новой імпрезы:
Медженародного Біенале
Лемківской / Русиньской Культуры*

DIRS Z MYSŁWSIROSYTASEN

Бесіда

Часопис Головного Заряду
Стоварищыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню
історії, культури
і языка Лемків

інформуючий о жыттю
нашой і братніх нам
суспільности

плекаючий вірні
надії прадідів і вітців

В *Бесіді* почувеш смак
рідного слова, такого,
як передати го треба
Твоім дітям і внукам

Буд спілчастником
і спілтворцьом *Бесіды*,
бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
і шанувати тя будут Люде

Чытай *Бесіду*
Внуку і Ділу!

Jeszcze za swego życia, uznany za największego akwarelistę w sztuce światowej, Epifan Drowniak dość niespodziewanie zaczął pełnić nader ważną rolę dla swego, małego narodu. W miarę jak rosła jego sława na świecie, kult jego osoby stawał się w rozproszonym środowisku lemkowskim coraz większy. Stało się tak, jak jest napisane w Piśmie Świętym, że ostatni staną się pierwszymi.

Seweryn A. Wisłocki. *Epifan Drowniak...* стор. 5-8

...Но але як ся юж куч забурило, і го саді, та і на огороді – то сме юж втовды бідом шмарили, бо юж мож черешні спрібувати і кромпеля врыти. О, втовды то сме юж ликували, о, втовды мало ся нам Свято! Было – врыє жена кромпеля, зварит зупы. Пісна немащена, бо ніт ни масла, ни солонини, ни олію, жебы засмажыти, та нераз і несолена. Кромпіль і вода. Але яка же фай, яка же смачна втовды тота зупа была. Лю ся ей з таким апетитом, же аж поза уха тріщало... А гнес такой смачной зупы ніт.

Нестор Репела, *Голодны роки*, стор. 10-11

На цмынтері, на нашій кватері... тыж гарді, зелено! Росне Божий сьвіт, як в началі сотворений. Впал крест на груди, на серце. Раменами, што му остаи, обнял земаичку... Далекий час! Кому потрібний?!... В куті цмынтерія деревяний домок. Отворений на остіж, значыт мож вступити...

Петро Муриянка, *Чый то был крест...* – стор. 14

Неоціненым скарбом для дослідників фольклористів є розділ: о звичаях, традициях і заклочний розділ Івана Майчика "Лемківський музичний фольклор на основі збірок та музичного матеріалу села Одрехови" з мелодиями до текстів народно-обрядових пісень, які високо оцінив відомий композитор Станіслав Людкевич.

Петро Когут, *(омовіня книжки о Одреховій)*, стор. 18-19

...Теперь, с возникновением ОДПР, профессиональные и непрофессиональные карпатоведы (как естественной для России русофильской, так и современной русинофильской ориентацией) получили возможность познакомиться между собой, а также скоординировать собственные усилия. Ноисенс, но в России мало людей, хотя бы слышавших о существовании русинов. Исправить эту позорную ошибку – наша задача.

Михаил Дренов, *Здравствуйте...*, стор. 21

На першій сторони окладинкы – Никыфор, *Місто*

Новини – не новини, не лем з Лемковини

• 7-12 січня Меджелабірці гостили групу учеників з Руского Керестура. Тоты важны осередкы русиньского шкільництва містят під своїм дахом і гімназіі (на основах середньої школы, інакше ніч в нас); сплірадуют зо собом од 5-ох років.

Танцює гімназіальний колектив "Каміана" з Меджелаборець.

• 15 січня в історичных просторах приліпського "Чорного Орла" проведено Русиньскій Баль 2000. Подібны, хоц напевно меньше выставнішы, бали організувано (переважні в днях 13-15 січня) на Лемковині і на Західних Землях. Стіваришчыня Лемків едпразднувало привітання 2000-го Нового Рока 14 січня в поміщанях Головного Заряду.

• 22-25 січня перебувал в Поміщань Екуменічний Патріярха Константинополь Варфоломій I. Одвиділ і столицю "західнолемківської" епархії – Вроцлав, до якого численно помолничали рошмарены зо Заході Лемкы.

• 24 січня мал своє посіджыня Комітет Языкознавства Польской Академіі Наук в Варшаві. З нашой страны брали в ним участ, як запрошена, др Олена Дуць-Файфер.

• 28 січня в Будапешті (за постановом V Сьвітowego Конгресу Русинів) створено Фонд Русиньской Культуры. Ведучым Заряду остал Гавриіл Гатінгер, а Ведучым Ревізійной Комісії – наш др Михал Сандович.

• 30 січня в Рускій Бурсі в Горлицях традиційні уж, выставішы з коалдами ученикы лемківского языка (зо шкіл в Устю Рускым, Гладышові і Крениці). Стрічу прикрасила тыж по різдвяному шыроко знана п. Юлія Дошна

• 6 лютого Головни Заряд СА мал в Ліпніці своє посіджыня.

Бесідувано о справах організації і Медженародного Бієнале Лемківской / Русиньской Культуры Крениця 2000. Ватрі в Михалова і внованно діяльности Театру Стіваришчыня Лемкы.

• 12-13 лютого в Ужгороді з ініціативы Православного Общества Кірила і Мефодія, Общества А. Духновича, Русиньского Клубу "Русини – Рутени" і Асоціації Корінного Жытельства Підкарпаття, організувано конференцію н.т. "Місце і роль підкарпатських Русинів на Україні. Взяти гыж участ вчениы з Ческой Републикы, Югославіі і Канады.

• 15-16 лютого профессор Павел Р. Маточі з Торонто мал пару стріч в Словації, головні в русиньских осередках. Як написано в "Народных Новинках" – тыма выступлїнями "переломил лед попри своей особи".

• Остатнім тыжньом лютого знана в світі Галерія MIPPO, яка попри Празі і Берліні має свою філію в... Сніні (завдякы тому, што ведена є через братів – Русинів Міра і Андрия Смоляків, які родом з недалекой, неіснуючої днес, Старинці, отворила в Нью Йорку выставу прац Юрия Горбачова, славного русского маляря Галерія MIPPO не раз уж спомогла русиньскы выдани в Словації.

Др. Міра Смоляк, Зельман Староста і Юрий Горбачов на версісажы выставы Ю. Горбачова в Нью Йорку.

• 10 марця Кружок Стіваришчыня Лемків в Варшаві організувал Лемківскій Вечер. Выступили фольклорній ансамбль "Древутня" з Любліна. Бесідувано тыж о справах звязаних з діяльністю кружка. Дакже шырше чытай на сторені 12.

• 17 марця в Братиславіі представлял народных меншыи ацывлял на робочій стрічы свої

потребы перед властями Словацкой Републикы і Міністерства Культуры СР. Русиньску меншыну представлял Ведучий Русиньской Оброды Штефан Ладжикінський.

• 6 квітня, в рамках Конкурсу "Dziedzictwo Kulturowe Regionu" взыла участ Основна Школа Nr 1 в Горлицях. Попри етнографічній експозиції, представлено тыж лемківску музичну культуру, яку за-презентували члєны ансамблю "Серенча".

"Серенча" на сцені жльнської Ватры

• 7 квітня в Рускій Бурсі в Горлицях організувано проєкцію фільмів о лемківскій тематыці, продуковані Телевізіі Краків. Зобрало ся дост дуже люди з Горлиць і околиц. Чытай тыж – сторені 13.

• 18 квітня Член Головного Заряду Стіваришчыня Лемків др О. Дуць-Файфер стрітила ся з послом З. Гауснером. Посол дал будуочу одповід одісіні справ порушаных з нашыма представителями на вчаснішых стрічах м.ін. – покликания катедры лемкознавства, оформлїня власности Руской Бурсы.

• 20 квітня Стіваришчыня Лемків отримало з Міністерства Народовой Едукації (MEN) просьбу о делегуваня свого предсавителя до уділу в працах Комітету Европского Рока Языкы. Делегувано п. М. Хомяк. Рік 2001 буде Европским Роком Языкы. Ходит ту о промоцію языкы меншыи знаных. Лемківскій буде там едним з істотнішых.

• 27 квітня Начальник д/с Середнього Шкільництва при Старостві в Горлицях Т. Мікрют приял высланикы нашого, шкільництва, пані О. Дуць-Файфер і М. Хомяк. Лемківскій язык введений буде як додатковий предмет в знаным Ашею ім. М. Кромєра в Горлицях!

Bardzo ambitna wieś

W połowie stycznia zamknięto jedyny sklep w Bielance, gdyż młody człowiek, który go prowadził przestał zarabiać na czynsz ustalony w wysokości 21 zł za wynajem lokalu w świetlicy gromadzkiej. (...) Trudności w zrobieniu codziennych zakupów mieszkańcom Bielanki musi rekompensować świadomość, że mają znaną nie tylko w Polsce ambasadorkę swojej lokalnej kultury, pięknie śpiewającą Julię Dosznię, która przez wiele lat prowadzi ogólnopolski program telewizyjny U Siebie i nagrywa płyty z lemkowskimi melodiami.

W Bielance ludzi utalentowanych jest więcej. Nawet liczący obecnie 77 lat Józef Czupik, sołtys tejże wioski, zadziwił niedawno wszystkich uczestników zjazdu sołtysów małopolski cudownym śpiewaniem oryginalnych lemkowskich kołęd. (...)

W Bielance nikt nie mówi tego głośno, ale ludzie żałują, że w obecnej kadencji nie mają swojego radnego w gminie. (...) We wspólnym okręgu z wielkim Szymbarkiem mała Bielanka nie miała szans na przegłosowanie kolejnej kadencji Czupika, chociaż nawet w Szymbarku dostał on 65 głosów. (...)

— W roku dwutysięcznym budżetowe dwadzieścia tysięcy damy na modernizację drogi do pól i cmentarza — mówi sołtys Czupik. (...) — Na wiejskie wydatki szukamy każdej złotówki. Udało się już odremontować piękną zabytkową cerkiew, która teraz służy zgodnym modlitwom wyznawców trzech obrządków katolickich. [Stanisław Śmierciak, *Gazeta Nowosądecka, dodatek Gazety Krakowskiej*, 2.02.2000]

Faktycznie, bardzo ambitna wieś! Taka mała, a ma aż trzy katolickie obrządki. Ale to chyba nie tylko dzięki utalentowanym rodzinnym siłom, że sołtysiem na czele.

Krojenie gminy

Uściami Gorlickim nadal interesują się środki przekazu za sprawą odłączenia od gminy wsi Klimkówka. Jak się dowiadujemy, władze Uścia czynią wszystko, aby odwrócić bieg wydarzeń, czyli zmienić treść rozporządzenia Rady Ministrów. (...)

Niektóre wsie gminy Uście Gorlickie stają się też smacznym kąskiem dla gmin ościennych. Podczas sesji Rady Powiatu Gorlickiego w cichych rozmowach kulturalowych komentowano secesję Klimkówki patrząc dyskretnie na oblicza niektórych radnych rządzących innymi gminami.

Kiedy popatrzymy na fizyczną mapę powiatu, zwłaszcza na drogi z Gorlic do przejścia granicznego w Koniecznej to wyraźnie widać, że na przykład Gładyszów, Zdynia, Konieczna są na peryferiach gminy Uście Gorlickie. Droga może mieć w przyszłości poważny charakter międzynarodowy. Z tym się wiąże przyszłość gospodarza wsi leżących przy tym szlaku. (...) [Jerzy Wideł, *Gazeta Nowosądecka*, 22.02.00]

Na przekór wszystkiemu

Sto lat skończył wczoraj Stefan Felenczak z Bartnego w gminie Sękowa. Choć jego życie obfitowało w dramatyczne wydarzenia dożył pięknego wieku w pełni sił umysłowych i fizycznych.

Wiekowy mieszkaniec Bartnego przeżył straszne lata wojny w obozach koncentracyjnych, był też zesłany na roboty do Niemiec. Po powrocie do kraju cudem uniknął wywiezienia do ZSRR. Trafiła tam jego żona z dziećmi, a pan Stefan został w swojej rodzinnej wsi, gdzie ponownie się ożenił. Mieszka w Bartnem razem z żoną i synem. (...) [Paweł Szeliaga, *Gazeta Nowosądecka*, 22.02.00]

Goście z Kalifornii

Dziesięć łózek, kuchnia prowadzona z własnych zapasów, kominek i wieczory przy lemkowskiej muzyce — tak można odpocząć w gospodarstwie agroturystycznym Jana Ciuryka w Gładyszowie.

Dodatkowo, dla smakoszy serwowany jest miód — jest go tam pod dostatkiem w różnych odmianach, bowiem właściciel kwater ma własną pszczelą pasiekę. (...)

— Początki były trudne, niepewne — dodaje Ciuryk. — Ale teraz są klienci. Nie przeszkadza im, że mówimy po lemkowsku. Nasze dzieci przyjaźnią się z pociechami gości, świetnie się bawią. (...)

Korzyści są obopólne. Turyści wypoczną, gospodarze zarobią. A

warunki są sprzyjające — cisza, świetne warunki klimatyczne, o których rzadko się wspomina.

— Konie huculskie wypromowały nas na całą Europę — mówi Ciuryk. — To ważne. Przyjeżdżają do nas ludzie ze Szwecji, Holandii, Niemiec i Kalifornii. [(olsz), *Gazeta Nowosądecka*, 16.02.00]

Za pieniądze Unii Europejskiej

Wczoraj burmistrz Muszyny Włodzimierz Oleksy otrzymał już oficjalną wiadomość, że Unia Europejska może wyłożyć ponad półtora miliona euro na budowę nowego przejścia granicznego w Lełuchowie, gdzie pieszo przekraczać granicę Słowacji i Polski można już od trzech lat. Jest to jeden z zaledwie dwóch polskich projektów, które uzyskały pełną akceptację funduszu Phare CBC. Drugą bardzo szczęśliwą miejscowością są Radoszyce w województwie podkarpackim. (...) [NN, *Gazeta Krakowska*, 13.04.00]

Święconka Przynosi szczęście

Dzisiaj wypada Wielka Sobota u Lemków. Według kalendarz juliańskiego obchodzą oni święta Wielkanocne w tydzień po katolikach. (...)

— Zabieramy koszyczki ze święconką na nabożeństwo rezurekcyjne. Dawniej odbywało się ono w noc z soboty na niedzielę. Teraz jest to różnie w różnych miejscowościach.

Powodem niemożności ustalenia jednakowej godziny mszy jest to, że jeden ksiądz musi odprawiać nabożeństwa w kilku parafiach. (...)

— Pamiętam z dzieciństwa widok sąsiadów w Gładyszowie obchodzących domy — dodaje Halina Malecka. — Okrażenie domu ze święconką miało przynieść szczęście i spokój. Chroniło od burz i wszystkiego ziego. (...) [(olsz) *Gazeta Nowosądecka*, 29.04-1.05.2000]

Data Wielkiej Nocy wcale nie rządzi kalendarz juliański. I wcale nie musi to być różnica właśnie jednego tygodnia. Ale gdyby dziennikarz czegoś nie poplątał, byłby to doprawdy Wetykij Den.

Присылайце вырізкы з пресы з інчых регіонів Польщі!!!

SEWERYN A. WISŁOCKI

Epifan Drowniak vel Nikifor Krynicki

W ubiegłym roku* minęła 30. rocznica śmierci Epifana Drowniaka prze-zwanego Nikiforem Krynickim. O ile 100. rocznica urodzin Wielkiego Naiwisty – był to 1995 rok – odbiła się szerokim echem w kraju, uczczona została wielką wystawą w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Warszawie, o tyle rocznica śmierci przeszła prawie niezauważona. Co prawda przygotowywany jest film przez reżysera II programu TV Grzegorza Siedleckiego, ale z powodów finansowych – jego premiera być może odbędzie się w tym roku.

Postać i dzieło krynickiego „Matejki” jest swoistym fenomenem kulturowym w kilku wymiarach, nie tylko artystycznym. Mimo sporej już ilości publikacji najnowszych, które przywracają Epifanowi jego prawdziwe oblicze, nadal funkcjonuje trzy obiegi informacji na jego temat: jeden dla „wtajemniczonych”, drugi dla zagranicy, trzeci tzw. opinii publicznej w kraju. Powoli blaknie już rozbiście „obrazki” zaczynają się zlewać w jeden obraz i to w miarę rzetelny, ale póki co, należy wyjaśnić skąd się taka schizofreniczna sytuacja wzięła?

Źródło tegoż było jedno, polityka władz komunistycznych w stosunku do mniejszości narodowych, a w tym konkretnym przypadku – do Łemków. Kontekstem dominującym nad całością była

akcja „Wisła”, czyli bezprecedensowe w historii naszego narodu i państwa, wysiedlenie całej grupy etnicznej z jej ziem, nadanych przed wiekami przez polskich władców na prawie włoskim. Realizatorem mistyfikacji mającej na celu zatarcie tożsamości wybitnego, samorodnego twórcy był niejako „z urzędu” Andrzej Banach. Jemu zostało powierzone zadanie wykreowania Nikiforowi nowej biografii, przedstawienie go jako „człowieka znikąd”, bez miejsca i daty urodzenia, bez rodowodu, tulacza i włóczęgi. W książce Eli i Andrzeja Banachów „Historia o Nikiforze”, wydanej przez Wydawnictwo Literackie w Krakowie w 1986 roku, rozdział 22 zatytułowany jest „Nikifor staje się Krynickim”. Oto początek: „Życie znanego prymitywisty krynickiego Nikifora powoli się normalizuje. Otrzymał nowe mieszkanie, zainstalowano mu telefon i dano

nazwiska – Krynicki (...).” W wydany przez „Arkady” w 1983 r. albumie zatytułowanym „Nikifor” Banach przyznaje, że Nikifor miał swoje nazwisko, bowiem był niesłubnym dzieckiem Rusinki /Łemkini/ Marii Derewniak, tak więc zgodnie ze stosowaną od wieków tradycją, miał nosić nazwisko matki! W zderzeniu obu tych informacji, które przytoczyłem powyżej, przedzielonych interwałem 17 lat, kryje się wiele podtekstów. Nasuwa się pytanie: dlaczego, po co miało miejsce takie mącenie wody wokół nazwiska Nikifora? Banach, choćby tylko z racji piastowanej przez siebie wysokiej funkcji urzędowej na terenie Sądecczyzny w czasie akcji „Wisła”, musiał znać jego personalia. Przyznaje to pośrednio na stronie 43 „Historii o Nikiforze”, opowiadając, jak próbował ocalić go od wysiedlenia wraz z innymi Łemkami z Krynicy: „Pewnego ranka Nikifor zjawił się więc u nas wyraźnie przerażony”. Jest rzeczą oczywistą, iż papiery dotyczące wysiedlenia musiały zawierać dokładne personalia osób na to skazanych. Nie mogło więc być mowy o nieznanym nazwisku Nikifora w czasie pisania pierwszej o nim książki. Ta sama uwaga dotyczy daty urodzenia. W tym miejscu należy przytoczyć dane z odnalezionej na początku lat sześćdziesiątych przez Pawła Stefanowskiego /Łemkowski et-

nograf i działacz społeczny/ metryki, aby to co piszę, było w pełni zrozumiałe. „Nikifor”, a właściwie Epifan Drowniak, urodził się 21 maja 1895 r. w Krynicy Wsi w domu nr 49. Matka jego była Jewdokia /a nie Maria/ Drowniak, córka Hryhoria i Tatiany, z domu Krynickiej, ze wsi Poworoznyk. Ojciec niwzany, Położna Akulina Szkwarła. Epifan był ochrzczony 22 maja 1895 r. w grecko-katolickiej cerkwi w Krynicy Wsi. Ochrzcił go Mykoła Koropas, grecko-katolicki duszpasterz. Rodzicami chrzestnymi byli Andrej Horak i Kateryna, wdowa po Jakowi Rystweju – miejscowi wieśniacy. Był więc po babce Nikifor krewnym Krynickich, a nadanie mu tego nazwiska stało się potem przyczyną dość kłopotliwych sytuacji dla inicjatorów tego humbugu.

Należy również, na samym początku sprostować dwie inne „wolty” zawarte w publikacjach Banacha. W „Historii o Nikiforze” na wspomnianej 43 stronie pisze, że przed 1947 rokiem „Nikifor „chodził w niedzielę do cerkwi, był więc prawosławnym, nazywał się Netyfor.” Jest w tym stwierdzeniu błąd poważny i rażący. Na terenie Krynicy i zachodniej Łemkowszczyzny nie było prawosławia! Autochtoniczna ludność łemkowska była wyznania grecko-katolickiego, tak więc w Krynicy Wsi znajdowała się cerkiew unicka, lub jak się mówiło wymiennie – kościół unicki. Ten fałsz w zestawieniu z podanym w albumie „Arkad” rzekomym brzmieniem nazwiska „Derewniak” sugeruje przeciwnie ukraiński rodowód Nikifora. Zachodzi w tym przypadku pewna subtelność fonetyczna: „jeżeli nazwisko to będziemy podawać jako Drowniak, spolonizujemy je, jeżeli jako Derewniak – zukrainizujemy, podczas gdy zgodnie z fonetyką języka, czy jak wolą inni, gwary łemkowskiej – nazwisko to brzmi Drowniak i tylko tak należy poprawnie go wymawiać. Imię Nikifor utarło się wśród Łemków zastępczo, bowiem Epifan jest imieniem od dawien dawna archaicznym i nie spotykanym. Matka była niemową, tulali się po służbie wśród obcych – kto miał zapamiętać Epifan? Nazwano go więc powtórnie, nieco podobnie i nie mniej niezwykle – Nicifor.

Przedstawiona sprawa ma znaczenie również dlatego, że Łemkowie nigdy nie chcieli być utożsamiani z Ukraińcami, co w PRL-u zrealizowano na siłę, tworząc w ten sposób argument na rzecz ich wysiedlenia. Kim są Łemkowie? Sami siebie nazywają także Rusnakami. Wincenty Pol, który jako pierwszy z badaczy zauważył ich odrębność etniczną, mówił o nich, jako

o „Czuchorńkach”. Profesor Roman Reinfuss określił ich jako górali ruskich. Zasiadli oni spore polacie Karpat od Czeremoszu i Prutu na wschodzie po Poprad na zachodzie. Nie stanowili jednak nigdy jednolitej grupy etnicznej, lecz dzielili się na Huculów, Bojków i Rusnaków (Lemków).

Lemkowie /nazwa się utarła od często używanego przez nich słowa „Jem” – tylko/ posługują się językiem zbliżonym do ukraińskiego, zawierającym jednak w składni, fonetyce i słownictwie wiele elementów języka staro-cerkiewno-słowiańskiego, czyli Słowian z terenów Bałkan z okresu przed podbojem tych ziem przez huńskie szczepy Bułgarów.

W niektórych publikacjach wspomina się ogólnikowo, bo temat jest wstydlawy, o perypetiach Nikifora Drowniaka, związanych z permanentnym wysiedleniem go z Krynicy. Rzecz ociera się o tragifarsę. Początek miał miejsce w 1947 roku i był zgoła sensacyjny! Malującego na „swoim” murku krynickiego deptaku, fantastyczne wizje architektoniczne malarza aresztują miejscowi milicjanci pod zarzutem – najbardziej serio – przygotowywania szkiców umożliwiających inwazję Krynicy przez UPA! Postawiono go w stan oskarżenia jako szpiega, ukraińskiego nacjonalistę. Za jeden z „dowodów” uznano bełkotliwą i niezrozumiałą wymowę zatrzymanego. W oczach służby bezpieczeństwa było to nic innego, jak tylko chytry, ukraiński sposób maskowania się. Kontaktów z banderowcami mu nie udowodniono, ale trzymano przez wiele dni pod silną strażą, a na końcu wywieziono z innymi Lemkami do Piły. Wrócił za jakiś czas per pedes apostolorum. Złapali go znowu i wywieźli, tym razem już tylko jako Lemka, gdzieś do województwa gdańskiego, ale kiedy znowu wrócił, to go chcieli wywieźć trzeci raz jako żebraka.

Za Nikiforem ujął się w końcu Juliusz Zawadowski – naczelny lekarz uzdrowiska i zarazem ówczesny burmistrz Krynicy. To właśnie Zawadowski uchronił Nikifora od definitywnej deportacji. Pomagał mu w tym doktor Sawczak. Banach, jak stwierdzają zgodnie wszyscy świadkowie tamtych wydarzeń, nie odegrał w tej sprawie żadnej pozytywnej roli, a później rzecz całą w swoich książkach zmistyfikował. Jeszcze o wiele później, kiedy obrazy Nikifora święciły triumfy artystyczne w galeriach Londynu, Paryża, Rzymu, itp., miejscowa milicja pisała wnioski o wysiedlenie go z Krynicy. Oto fragment jednego z wielu wniosków: „(...) Wymienione prośby posiada w ramce niejaki ob. Nikifor

Epifan Drowniak – Nikifor w rozmowie z rodakami 1960 rok. Foto: Paweł Stefanowski

(...), który w ten sposób uprawia proceder zebraćwa (...) wystawiając przy tym swoją sztukę malarstwa, stwarzając przy tym niekorzystny aspekt polityczny. (...) pozostawiając wymienionego w dalszym ciągu bez opieki przynosi olbrzymie szkody polityczne i moralne. „Dopisek odręczny. Jeżeli posiada mieszkanie, należy zlikwidować, a pozostałe mienie przekazać do domu starców.”

Epifan Drowniak jest jedynym artystą – malarzem pochodzącym z Polski, uznanym na całym świecie. Miał ponad 300 wystaw w renomowanych galeriach! Ani Matejko, ani Chelmoński, ani Rodakowski czy inni wybitni współczesni twórcy – wszyscy razem nie mieli części jego sławy, ale kiedy zmarł – okazało się, że nie ma dla niego miejsca na pochówek w rodzinnej Krynicy. Zwioki Nikifora przez kilka miesięcy były przechowywane w prywatnym grobowcu za cenę wynajmu miesięcznego 200 zł (obecnie ok. 100 zł). Należność za to była płacona z masy spadkowej po Drowniaku. Skandal ten odbił się szerokim echem po całym kraju. Interweniowali przedstawiciele polskiej elity intelektualnej w Ministerstwie Kultury, w KC PZPR. Cenzura nie dopuszczała do publikacji na ten temat, poza kilkoma, jakie ukazały się na samym początku. Skończyło się wymuszonym happy endem i wystawieniem Epifanowi pięknego grobowca, będącego dziełem sztuki. Oczywiście jego koszt, jak i koszt ekshumacji oraz powtórzonego pochówku, poniósł sam... artysta. Wszelkie wydatki pokryto z jego oszczędności, jakie pozostawił.

Po śmierci Nikifora doszło jeszcze do jednego poważnego zamieszania.

Po niczego sobie spadek (obrazy, szkice, samochód marki „Warszawa” i kilka książeczek oszczędnościowych na łączną kwotę kilkaset tysięcy złotych) – zgłosiła się rodzina Krynickich pochodząca z Powroźnika, powołując się na pokrewieństwo po kądzieli, no i oczywiście na urzędowe nazwisko. Spadku tego Krynicy, mimo tego, iż formalnie – prawnie im się należał, nie otrzymali. Samochód i pieniądze przeszły na skarb państwa. Była przez długie lata jeszcze jedna sprawa wstydlawa. Myszę o Muzeum Nikifora, które przez trzydzieści lat nie mogło powstać w Krynicy. Idea ta zrodziła się jeszcze za Jego życia. — To jest zdumiewające — mówi Antoni Kroh przed dwudziestu laty — i sądzę, że jest to jeszcze jedna stacja lemkońskiej Gołgoty, bo gdyby on się nazywał Kowalski albo Nowak, to nie byłoby żadnych problemów. — Impas w tej sprawie został przełamany. Boje z głupotą, szowinizmem, obskurantyzmem trwały prawie do dziś. I znowu możemy mówić o szczęśliwym zakończeniu. W dniu 31 stycznia 1995 roku, na kilka miesięcy przed setną rocznicą urodzin wybitnego artysty lemkońskiego, utworzone zostało w Krynicy Jego muzeum, przy Bulwarach Dietla, w samym centrum uzdrowiska. Jest ono oddziałem Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu i jest także niewątpliwym sukcesem tegoż muzeum, ludzi w nim pracujących, którzy to dzieło doprowadzili do końca. Epifan Drowniak, wbrew temu co napisał A. Banach, znany i ceniony był już przed wojną, i nie jest prawdą, iż to on go „odkrył”. To zwyczajne igarstwo Pierwszi zainteresowali się nim malarze z kręgu zbliżonego do kapistów, w tym Roman

Turyn malarz ukraiński ze Lwowa wychowanek krakowskiej ASP. Za jego namową Jerzy Wolff opublikował, nie do przecenienia na dzień dzisiejszy, artykuł o Nikiforze i jego malarstwie w pięknie wydanym czasopiśmie „Arkady”. Było to w 1938 roku „Turyn kupił wówczas – jak pisze Aleksander Janicki – wiele prac Nikifora z najlepszego okresu twórczości (1935-1938), które znalazły się w zbiorach muzealnych Kijowa (...)”.

Kilka lat wcześniej, w 1932 roku Roman Turyn wystawił obrazy Nikifora w Paryżu w Galerii Leon Marseille przy bulwarze Woltera 7. Była to wystawa zbiorowa 16 malarzy ukraińskich, wśród nich krynickiego „Matejki”. Cenili jego twórczość i interesowali się nim tak wybitni polscy artyści jak Zygmunt Waliszewski, Tytus Czyżewski, Jan Cybis, a po wojnie Alfons Kamy i Tadeusz Kulisiewicz. Również pierwszą po wojnie prestiżową wystawę za granicą zorganizował Nikiforowi w Londynie Aleksander Jackowski. We wszystkich publikacjach, w rozmowach o Nikiforze przewija się wątek jego żebraczych upodobań. Po co? Dlaczego? W końcu musiał. Otoczony opieką, zarabiał poważne sumy, miał auto, swojego kierowcę, spędzał wakacje nad Morzem Czarnym. W powszechnym rozumieniu nie powinien był tego robić. Ten maniakalny nawyk utrudniał jego opiekunom wywindowanie go w świadomości ogółu na piedestał Wielkiego Artysty. Gdzie tkwiła przyczyna takiego zachowania?

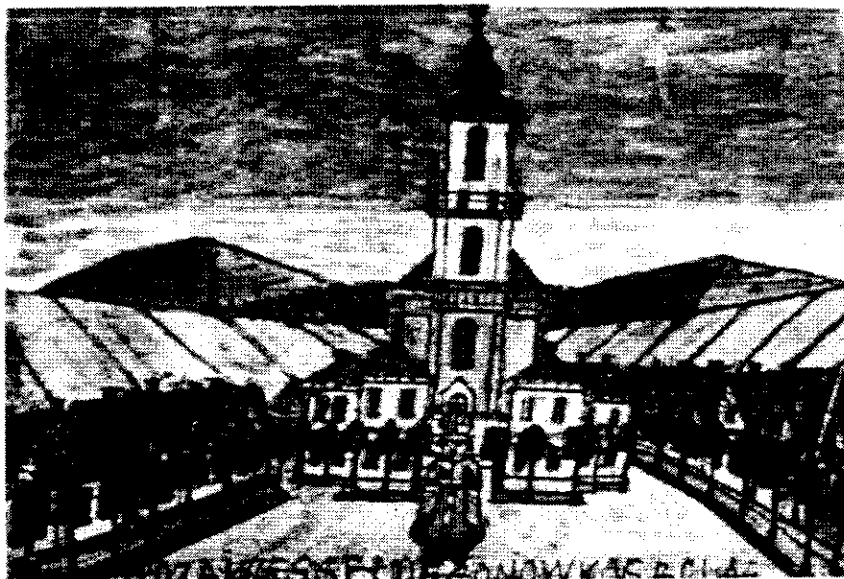
Jest to historia stara i barwna. Znam ją z przekazów rodzinnych. W Krynicy Wsi stoi cerkiew unicka pod wezwaniem św. Piotra i Pawła /ta w której ochrzczono Epifana Drowniaka/, po woj-

nia zamieniona na kościół rzymskokatolicki, obecnie służąca wiernym obu obrządków. Było to miejsce kultu stawiane na całą Lemkowszczyznę, a nawet dalej. Na początku lipca, co roku odbywał się tutaj wielki odpust. Ciągnęli ludzie w pielgrzymkach spod Koszyc, z Huculszczyzny. Rozkładały się gestym szpalerem z jarmarczno-odpustowymi wspaniałostkami. Dewocjonalia, zabawki, napoje, krzyk, wrzask, wteś, stroje odświętne patników, bogate i barwne ludowe, ale i skromne chudzin różnorakich. Polykacze ognia, zjadacze szklanek, siłacze rozrywający łańcuchy bawili pobożnych pielgrzymów. Zjawiali się także żebracy. To było ICH święto! Kami, zdyscyplinowani, zajmowali wedle hierarchii miejsca do zebrania. Elita zawsze przy cerkwi. Nie opodał stała przed wojną karczma. Na kilka dni przed odpustem „król” żebraków osobiście ustalał z właścicielami karczmy, jakie delikcje mają być dla żebraczej braci sprowadzone. Na liście znajdowały się najlepsze wina węgierskie, francuskie, hiszpańskie, wódki od Baczewskiego ze Lwowa, dziczyzna itd. Odpust trwał dwa dni. Po zamknięciu karczmy o dziewiątej wieczór przychodzili żebracy. Zasilano starannie okna, przynoszono balie z gorącą wodą, a oni zrzucali z siebie lachy, odwiązywali „ropiejące rany”, zdejmowali strupieszale peruki, w „cudowny” sposób odzyskiwali brakujące ręce i nogi. Myli się i strolili w cudaczne szaty – ich wyobrażenie o wspaniałości. Bywało, że trzy kapele hudaków – lemkowski Cyganów – przygrywały, a z kuchni przynoszono mięsiva, zupy, wyszukane potrawy. O tym, co się tam działo, nikt nie śmiał się dowiedzieć pod groź-

bą utraty życia dla denuncjatora, a że normalna obsługa karczmy nie wystarczała, za zgodą „króla” i rady starszych żebraczej konfraterni, brano do pomocy Nikifora. Jako niemowa – był pewny. Szczególnie fascynująca była druga noc. Strojono się jeszcze „efektowniej”. Epifan patrzył rozszerzonymi ze zdumienia oczami, jak ci nędzni, skręcenii w dziesięcioro, ropiejący, skamlący ludzkiej łaski, jak te strzępy rodzaju ludzkiego, nagle przechodzą zdumiewającą metamorfozę. Prostują się, trefia łoki, na stołach liczą bajonkie kwoty, choć w groszakach. Hudaki im grają, akarczmarze kłaniają się w pas! Żebraki, ale PANY!!! Wielkie pany! Nieraz, niejeden z nich nóż ostry jak brzytwa przyłożył mu do gardła i śmiejąc się z przerażenia niezguły, groził śmiercią, jak piśnie choć słowem o tym co widział! Nikifor padał na kolana, ręce błagalnie wznosił i bełkocząc zapewniał, że on – nigdy!!! Śmiały się z niego żebraki, aż się karczma trzęsła, ale kiedy zabawili się dość tym jeszcze nędźniejszym od nich stworzeniem, potrafili rzucić mu całe dziesięć złotych! Patrzył na ich tańce, swawolne hułanki, jak pod stołami, a i całkiem jawnie rozpustnie kochają się, patrzył na tę orgię, patrzył jak szef miejscowej policji, już „po cywilu”, bierze „dołę” od żebraków i jest grzeczny dla ich „króla”. Słyszał, że takich specjalów, takich win i wódek nie je i nie pije wielu z tych bogatych polskich panów, co tam, wyżej, do zdroju przyjechali. Takim chciał zawsze zostać. Raz przełamawszy nieśmiałość, poprosił ich błagalnie, aby przyjęli go do żebraczego klanu. Odmówili, wyśmiali, kazali „trenować”, to wtedy być może, być może...

Przyszła wojna i zmiotła żebraków, ale do niego to nie dotarło. Stałe „trenował” w oczekiwaniu na ich powrót. Takim chciał być zawsze – żebrak – ale PAN!

Obrazy Epifana Drowniaka we! Nikifora są ciekawym przykładem sztuki pogranicza, przy czym terminu tego nie należy w tym przypadku rozumieć jako zręczniejszego zamiennika za „sztukę nieprofesjonalną” czyli mieszającą się między profesjonalną a ludową, lecz wiele szerzej, co wynika z faktu, iż mamy tutaj do czynienia z twórczością wyrosłą na styku kultur: lemkowskiej /rusnackiej i polskiej. Nigdy nie był Nikifor „malarzem polskim” – jak usiłował go przedstawiać, w nader mętny sposób Banach w albumie wydanym przez „Arkady”, ani ukraińskim, który to wątek sięgając początkiem końcowych lat międzywojnia, ostatnio zaczyna się znów nasilać. Epifan Drowniak był i po-

zostania w swoich dziełach wielkim, samodzielnym artystą pogranicza dwu kultur. Sam to mimowiednie określił podpisując się pieczęcią na obrazach „Nikifor Matejko”.

Jeszcze za swego życia, uznany za największego akwarelistę w sztuce światowej, Epifan Drowniak dość niespodziewanie zaczął pełnić nader ważną rolę dla swego małego narodu. W miarę jak rosła jego sława w świecie, kult jego osoby stawał się w rozproszonym środowisku lemkowski coraz większy. Stało się tak, jak jest napisane w Piśmie Świętym, że ostatni staną się pierwszymi.

Nikifor z pogardzanego niedorajdy, z popychadła, z „jurodiwego”, stał się lemckim bohaterem, tytułem do dumy, człowiekiem jednoczącym lemcką społeczność w diasporze! Zaden z najwybitniejszych malarzy prymitywistów /i nie tylko/ takiej roli w świecie nie odegrał! To wyniesienie na lemckowski piedestał nie oznaczało i nie oznacza wcale że wszyscy Lemkowie zaczęli akceptować jego malarstwo. Nic z tych rzeczy! Przyznają się do Nikifora jedynie jako do rodaka, który stał się najslawniejszy spośród nich wszystkich i to w skali światowej.

Seweryn A. Wisiocki

* Artykuł opublikowano w 1999 roku w czasopiśmie „Suplement”, Nr 1(57).

Od Redakcji „Besida”:

Z mnóstwa będących „pod ręką” wspaniałych tekstów o Nikiforze (poza dużymi możliwościami napisania nowego, w kręgu samej redakcji jak i jej przyjaciół) wybraliśmy właśnie ten, powyższy – autorstwa Seweryna A. Wisiockiego. Wybraliśmy z rozmysłem, bowiem tekst to na tyle dobry, co i prowokujący. Miesięcznik „Suplement”, w którym ukazał się przedmiotowy artykuł, nie jest jednak wśród Lemków (nie tylko zresztą wśród Lemków) szerzej znany. A to właśnie dla ziomek Epifana Drowniaka – Nikifora może stanowić on przedmiot rozważań, a nawet – jak przypuszczamy – gorączkowych dyskusji.

Przy tym, bieżący numer naszego czasopisma ma w założeniu zaprosić na nową imprezę – I Międzynarodowe Biennale Kultury Lemkowskiej / Rusińskiej. Zaprosić szczególnie sąsiadów tejże kultury w Polsce. Stąd też uważamy, że tekst o Nikiforze, który duchowo patronuje imprezie, winien być dostępny językowo dla wszystkich, jakkolwiek „Besida” nie ma takich tradycji.

JERZY HARASYMOWICZ

Drowniak Netyfor

**Skończy się barwny ikonostas Nikiforowych dni
Kiedyś zajdzie to ruskie słoneczko za górę kudłatą
Wejdą do izby dotkną ramienia powiedzą śpi
A jego już na ognistym wozie zawłóził do siebie Pankrator**

**Ale na razie jeszcze uliczką krynicką idzie Nikifor
Pory roku buszują wśród jego starych szmat
I odpędza kijem od wolności swojej
Jak psa najeżony świat**

**Na drzewie światła szumiącym
Zawieszono mu budkę zieloną
Tam sobie gniazdko umościł
Ustrojony złotą koroną**

**I wyciąga stamtąd głowę jak dudek
Patrzy sobie na głupi krynicki ludek
I maluje spokojnie obrazek za obrazkiem
Zastępując na Boga Lemków coraz większą łaskę**

W roku 1967 otwarto wielką ekspozycję w „Zachęcie”, zaś jesienią 1968 r. przygotowywano wystawę w Kijowie. Nikifor tej wystawy nie doczekał – umierał przepełniony westchnieniem jodłowej głuszy, wśród lemckowskich Karpat, we wsi-kurorcie – Fuluszu. To właśnie listopad kolorami jesieni maluje niedokończony obrazek Nikifora. Krople deszczu spływają zamglonym szpitalnym oknem, za którym pozostaje On i jego truny, jakże nieziemski świat. A może Nikifor pragnął właśnie, by świat tak wyglądał, by człowiek człowiekowi ufny pozostawał i by nie zabrakło w nim miejsca dla Drowniaków – jego lemckowskich braci.

Władysław Graban

Nie widziałem dwu dworców Nikifora na takich samych tekturkach, namalowanych jeden po drugim. Odległości czasowe w powstawaniu obrazków na ten temat skłaniają do przypuszczenia, że Nikifor malował je z wewnętrznej konieczności, z żalu za tym, co minęło, lub jako wspomnienie, pamiątkę niedawnej podróży...

Andrzej Banach

Po co się urodził? W każdym narodzinach jest jakiś ukryty sens. Sens ten zna tylko natura. Wsłuchajmy się więc w naturę. To jej dziełem był Nikifor. Stworzyła go takiego, jakim go chciała widzieć, jakiego potrzebowała. Natura zawsze funkcjonuje według prostej logiki kodu genetycznego i odtwarza się sama – pod różnymi postaciami. Nigdy przy tym nie przeoczy najmniejszej nawet łuki w swoim dynamicznym – ciągle zmieniającym się organizmie. // Pod koniec XIX wieku podbeskidzkiej naturze najwidoczniej brakowało Nikifora. Dlatego stworzyła go, dała mu narzędzia i wyznaczyła cel.

Piotr Skrzyjka

Іван Русенко в програмі Львівського Радіо

Івана Русенка в нашій "Бесіді", з нагоди 110-річчя народження, майже не шанували. Але лем зато, же великий допис о Ним готовий маме до "Лемківського Календаря на 2000 рік", котрий мал ся вквалити в січні, а вкаже ся а... липці. Пан Петро Когут зо Львова – може видячы нашу хыбу – переслал нам текст короткой авдичи, надаланой через Львівське Радіо. Там шанувано Русенка. Може дакус інчым оком, як бы ся хтіло видіти, може дакус за дуже зроблено омылок, може треба было пані редактор пізрити до даруваной книжки (о чым повідач в авдичці) уважйише, жебы знати – хто ю видав... Але преці і так – дякуеме.

У січні виповнилося 110 років від дня народження одержимого просвітителя Лемківщини – поета, художника, музиканта-фольклориста Івана Русенка.

Вірші та байки Івана Русенка, писані лемківською говіркою, вперше прочитала я уже в зрілому віці. І мою увагу особливо привернув він після моєї поїздки до Польщі три роки тому. Там я вперше побувала на Лемківщині, відвідала я дуже цікавий музей – скансен лемківської культури в селищі Зиндранові. Тут я побачила пам'ятну таблицю з одухотвореним барельєфним портретом Івана Русенка. Внизу напис: "Народний поет і маляр Лемківщини". Створив що художню таблицю львівський скульптор, заслужений діяч мистецтв України Василь Одехівський.

З цієї поїздки привезла я антологію лемківської дитячої поезії "Мамко, куп мі книжку", яку видало Об'єднання лемків у Польщі. Подарував мені цю книжку упорядник Петро Трохановський. Тут вміщені вірші більше двадцяти авторів. Серед них майже півтора десятка поезій Івана Русенка. Упорядник про нього пише: "Велика душа нашого народу. Після будителів 19-го століття у нашому столітті лише йому надано звання, писане з великої букви – Учитель. Його біографію знає кожний, хто з любові і переконання носить ім'я

лемко." До речі, два роки тому у Львові також побачила світ коротка антологія поезії лемків "Квіти Бескидів". Її упорядник, відомий поет піснир Василь Хомик. У цій антології серед тридцяти поетів вміщено також вірші Івана Русенка.

Найбільш плідотворний період у творчості Івана Русенка припадає на двадцять і тридцять роки. Його перу належать сотні віршів, байок, прози. Талановитий художник, він малював лемківські пейзажі, побутові картинки, карикатури. А як палкий музикант, Іван Русенко записував народні пісні. Написав він також п'єсу "Вертеп в Карпатах".

Так, він усім серцем, усіма поривами своєї душі був відданий лемківському люду, закинутому межі Бескиди з часів Київської Русі. Про це, зрештою, нагадувало і його прізвище "Русенко", таке поширене на Лемківщині. Тож давно назріла потреба впорядкувати книжку віршів нашого визначного крайнина, з яких він не раз промовляє у наш сьогоднішній день:

**Як пташкам повітря,
як рибає вода,
Так лемкам потрібна
едміст і згода.
Бо вишитки жиеме
в біді, недоли —
Ци то православний,
ци грек-католик.**

ІВАН РУСЕНКО

Люде ріжной масти

*Сут люде ріжной масти
І не вишиткы еднакы;
Бурнавасты, серпасты,
Лісты, істы, всілякы.*

*Сут люде добры, але мало,
Сут і злы, як собаки,
Сут хытры і коварны,
Сут гарды і брыдакы.*

*Сут люде віруючы,
Балтисты і мормонкы,
Што не курят дугану
І не п'ють самогонкы.*

*Але вишиткы бы хтіти
Сами едны — есьо мати,
А зас другым лем кусцьок,
Або і нич не дати.*

***

*Придут часы даколи,
Придут часы золоты,
Же никому не бракне
Ни хліба, ни роботы.*

*Каждый буде мал місце
Для своей родины,
Жыти буде спокійно
До остатньої годины.*

*Вишиткы будут безпечны,
Войны зовсім не буде,
І на нашій планеті
Щесливы будут люде*

*В щестю жыти будеме,
А стару нашу біду
Зашыме до мішка,
Пішлеме в Антарктыду.*

*Вытруме всі щуры,
Вынищыме комары,
Жебы были здоровы
І молоды і стары.*

*І буде в нас безпека,
Лем нам треба признати,
В каждом інчым чловеку
Не врага, лем брата мати.*

*Лем една правда на світі,
Двох правд быти не може,
Як едно "А" в алфавіті,
Двох "А" ніт, верабоже!*

НЕСТОР РЕПЕЛА

Голодны рокы

(закінчыня)

Робіла ся, та ішчы і як ся робіла! І ніхто ся не сьміл перачыці про роботу, ніхто не сьміл не выпоаніти тату роботу, яка ся му бригадиром дала, ніхто не сьміл против слова пискнути, бо на то мала ся му страшна одповід докоры: "Но што, ждеш Німци ци Американці? Не подабат ся ти советска власть?" І одраз по тым ішоу ес там, де зимны вітры воаком выют, та і одкаль мало хто ся вертат.

О, припоминам си тоты рокы, і аж мном студін трясе, бо то былі нелюдскы тоты часы, гірше давного кріпосництва, паньшчыны, рабства. А в наш час, час вільности, аж ніяк то не пасувало так ся над вільным народом знуцати, над тым народом, што си вільноту здобыл, війну в могылу загнал. Но але то лем в душы в тот час ся тот вільнота для тых людн мала, а на факті то ні, і тот люд, што прежыл і закінчыл війну, тот што ся го жывых остаа, "у сім'ї вільній, новій" з голоду тераз померал і го жало – до того ішчы не мал голосу і в нічым зашчыты і повагы, як человек.

Лем ся забончыло, юж ся рыхтувал до роботы. Сонце мало на роботі, в поли юж застати, то до того часу тра было го обійстю вшытко зробити. Хто ішчы што мал, куры, пацята – то понакормлювати, корову здоіти і на пашу выгнати; діти побудити і го "садик-яси" понести, а сам – іа, ци не іа – гальоп в поле. Та жебы тя, не дай Бог, го пути сонце не здыбало. В яр, в літі, в осени – о, то юж ціла кара Божя на то была.

Війна по собі лишыла гяубоку борозду, таку, што доаго ся ей пришло зарівнювати, та зарівнювало ся то як мозолями, потом, та і слезами, бо інчым то не было чым. Технікы по войні рідко ся де залишыло, коровками землю обрабляли, своіма домашніма коровками. І тягла тотя німа худоба плагу ци борону молчачы. Призрит ся на свого газду ци газдыню, што іде поруч з ньом зо смутно понуреном головою, призрит ся і собі тыж опустит голову і штоси си тыж мыслит, бо час од часу замырчыт, нібы то тяжко вздыхат і о чымси тыж горюе, бануе.

А горюе тыж і газда, ой – бо ест і чого, бо трапеза, бо голодний, та і ніт же одкаль, та і ніт же і за што хоц відро зерна купити, ой та поморок в толові ся ма – бо был на ярмаку і прешоу ся з краю в край і сызы очы затопили, слины в гамбі ся скупчыли з того, што там взрлі. До тысяч рублів відро ярцю! Ой, та, моц-

ний Паче Боже – што то? І за што така кара? А ту ніт же на тильо гроши, ніт за што вторгувати, бо в обійстю пусто, ніт чого продати, голы стіны. А ту податку два тысячы, і мусиш го вчас сплатити, а ту пожычка, лотерея. І хоц хдеш, хоц ні – а ся на тильо пиш, кильо ти фін-агент назначыл, і тыж на то вызначений час сплаты, а де грошы взяти, а што на то продати? А фін-агент ніч не зна. Йому грошы давай! Грошы, грошы і квит!

Ой, та, моцни Боже, што за оказія! З плану то плат, а окрема того зо вшыткого што ест посаджено, посіяно на тым огороді, вызначено тильо то кромпелл, кукуриці в зерні, цибуля, чеснок, калушта, огуркы, помідоры і вшытко інче, яке ся ма комісійом оподаткуване. Сад зародыл, мож бы дашто з него скорыстатн, та кед ні – бо кожде родюче дерево описане і тыж оподаткуване: тильо то здати вышен, черешен, слив, груш, яблук. Та і давай то чыстым, нехробачным! То бывало і так, што – не то, жебы ся дашто з того остаа, але ся ішчы го боргу остаа. Бо чыстым, здоровым не годеи был тот план здати. То ішчы ся декому приходило за борг і грішми платити. А где-ж іх брати тоты грошы!?

Ой, грошы, грошы, і всядиль грошы, і за вшытко – грошы! А тобі ся то лем ма, же маш сад, маш си го ним родючы дерева, а то, што вісит на них, то не твое. Ой, та, моцний Боже, нееден ся прекстиа і мило обняа тото розкішне дерево, сызами го змочыл, а пак пішоу сад під сокыру, під пилу – бо неоплата іх было тримати... Маш куру – дай яйце, маш паця – дай скору, маш корову – дай молоко, та і шерсти з ней начеш! Ото было вшытко тото, было! Вшытко дай, вшытко плат! А за што же, і з чого же тоты грошыкы брати?... а як ся не мало тройко діти, то тыж бездітніст влат! Ото была Содома, ото была Гомора! Ото была тыж і ганьба, і стыд. Женатым то не так, але неженатым? Жены-вдовы, моц котрых хлопн на віні пропадали, а не мали трос діти, оподаткувано бездітностью. А где-ж она, бідна, го возме, кед хлопа на ню ніт? Та бывало – як тот фін-агент вымагал гроши, то ся му вчепила на карк, заплакала і гварит: "На, скурвісыну, бо інчого ніт, а мій на віні пропал!"

Но але такє то могли вчудити моровы лем бабы, та якым юж ся не розходило о то, што може з того ім быти. Але тоты моаоды дівчата, што ішчы тыцьо што лем розквитан і якы ішчы і любови не знали – о, тоты то дівчата стыдаи ся того. Та не лем они сами, але і іх вітцьове былі го стыді за них невинных. Лем помышлати си – што то за безстыдна гяупота была вымышлена: сімнадцетрічны діти обкладати бездітностью! То не лем тоты діти червенилі пред

своіма вітцямі, як доставалі тот податковий бездінний папір, але же і іх вітцёне, які і без того маі дост клопоту про свої газдывскы податкы, а мусімі і за нях ішы зайвий грош платіти. А одкале же тот грош брати?

І хоц ся скуб, і хоц головою о стіну бий – нич не выскубеш і нич не быбьеш. Такій то порядок, такій то час настал. Тра платіти было, тра робіти было, та голод терпіти. Неседны си з того таке встругалі – жебы го в гарештї посадилі, негодні же былі, бідолахы, такога жытця знесці. Там ся ім рахувала воля. Ниякых старунків, ниякых податків, істи, хоц кепске, але дают, а дома і того ніт. Одівают, спати ест де – та што ішы треба? Та і рахуют, жебыс ся не страціл. І стала ся неволя – вольою, а неволя – вольою. Охотно ішли в гарешт, де ся ім неволя, але і воля мала.

О, і мі ся то тыж прішло в тот час вшыткого того скоштувати, і роботы, і докорів, і голоду, і тых податків, бо і было вшытко того, было! А найгірше – як ес віділ же тя Дітя істи просит. О, то юж втовды жаль душу дусна, бо што же оно. невинне, зна? Йому істи дай – і юж! І што же оно винне – же голодне? Не годно же і было того, го серци жалю, знесці, не годно прежыти.

Я робил втовды на тракторі, та – што правда – хоц скудний, але полуденок там го тракторній бригаді для трактористів варілі. То тоту баанду, ци што там было, просто ем так, з мискы, си прехыліл і выпіл "заалпом", а кусок хліба, што ся мал до того полуденку, клал ем в торбу і дома ем ним вгашал сына. А якій же то смачний тот хлібец был! Хоц і зосохнений, хоц і го поросі, але смакувал так, як медівник. Тай ішы од Зайчыка ся мал, то яка же юж радіст сыновня была! – Зайчык голодному хлопчыкови хлібця предал. І іх го хлопец з таким апетитом, што аж зо жалю неміла ся было на то смотрити.

І мы оба ішы кус поідали, бо я на тракторній бригаді, а сын пак го "Дет-яслах", та мати наша, ото юж голодувала. Бо ни дома ніт з чого дашто зварити, ни на поле, до роботы, ніт што на полуденок взяти. То юж і того рядка, што окопувала, кромпеля, ци бурачка, ци інчого дачого – мало што віділа, бо голод очы затемнювал. А робіти тра было, ішы і як! Бывало, же ся чого кус достане, купит, ци пожычыт – ото втовды юж Великден ся го хыжы, та і в полі тыж мал! А бывало, та і нераз ішы – го полудешній час посходят ся бабы копальніці го купку. Кожда си свій узлик розвяже і пріймут ся, што го кого ест, полуднувати... А една там, го стороні од нях, не іде гу ням, лем копат і копат, а сызы з очы дзюрком ся ліот... І бурачка юж і не відно, та і рядка тыж.

— Ей, Стефка, — чуе од нях голос — та шмар же до ясной холеры тоту мотыку, час полудешній, ход гу нам, разом си полуднуеме, разом си спочнеме.

А она і рада бы была піти гу ням, разом зо вшыткыма полуднувати, та кед ніт з чым гу ням піти. Та ішы ся барже сызы покотілі, а в голові ся запотемрїло. І сперла ся на мотыку, гварит до нях:

— Ой, полуднуйте си, бабочкы, а я не буду, бо-м си не брала нич зо собом, бо мам моц дома роботы, то кус покопам ішы і піду перше домів. Я кож і бригадіру о тым гадала, же перше домів піду. То полуднуйте, полуднуйте, на здорovia вам.

О, таке то было, Діточкы. Та не дай Боже Вам такога дожыти. Та і жебы ніхто з Вас не знал што то таке – війна, што то таке – голод, што то таке – преселіня! І най ся то на нас закінчыт юж тоту вшытко, што гірке і слезне было... А было же то, ой – вшытко того, было... А найгіршым, а найтяжшым то предновок ся мал. Но але як ся юж кус забурило, і го саді, та і на огороді – то сме юж втовды бідом шмарілі, бо юж мож черешні спрібувати і кромпеля врыти. О, втовды то сме юж лікували, о, втовды мало ся нам Свято! Было – врыс жена кромпеля, зварит зупы. Пісна немащена, бо ніт ни масла, ни солоніны, ни олію, жебы засмажыти, та нераз і несолена. Кромпіль і вода. Але яка же фай, яка же смачна втовды тоту зупа была. Іло ся ей з таким апетитом, же аж поза уха тріщало... А гнес такой смачной зупы ніт. І нераз, в ліпшы часы гварил ем і гварю: "Но-ле, стара, звар же такой зупы, яку-с в молодості, го повоежны, переселеньскы роки варіла! Най Діти і Внуку попрібуют, яка же она – фай!" Але – як ся не старат подібну таку зварити, того гнес в ней ніт...

Ой, было же, было вшытко того, го тоты страшны повоежны, голодны нашы, першы переселеньскы роки. І жебы ся они ніколи, та і ніколи юж не знали... Несден втовдышній гнес зо слезамі на очах выповіст того, што му оно найдорожше. Повіст: "Я мышлаю – як то важне, же ест на сьвіті спокій, же сут вітцёве, же ест Мама, же ест в домі такій Чловек! І як необходимо го нашым жытцю непросто Любіти іх, дорожыти нима, та знати ціну ім..."

То-ж майме ласку, любов і уважыня до нях. Будме ім помічником – за тоты слезы і страданя. Майме гнес до той Матери-копальніці, майме до Ней Любов і Повагу. Втовды теплійше стане го нашым домашнім бытю, на серци кожного з нас.

Нестор Репела

Донбас, серпен 1998 рока

Зо Львова надіслано нам листівку, яка – думає – може зацікавити не лем членів Стоваришыня Лемків. Поміщає її зміст в орinalі:

КЛУБ ПАТРІОТІВ ЛЕМКІВЩИНИ

З метою допомогти і сприяти поверненню на Лемківщину насильно депортованих, переселених та виїхавших на заробітки або по політичній мотивації лемків в інші країни, відродження релігійного і культурного життя на Лемківщині та середовищах де сьогодні живуть лемки, дослідження і наукового обґрунтування минулої історії, культури, традицій, звичаїв та накреслення плану розвитку Лемківщини в третьому тисячолітті, створити "Клуб патріотів Лемківщини", членами якого можуть бути лемки та їх нащадки, які вносять вагомий вклад в розвиток науки та культури лемків і надають матеріальну допомогу.

Клуби патріотів Лемківщини організуються на Лемківщині та країнах і середовищах де сьогодні живуть лемки. Клуби планують свою роботу, виходячи з потреб та враховуючи політичні і економічні умови даної країни.

Представники всіх клубів створюють Раду "Світового Клубу патріотів Лемківщини", яка проводить конференції один раз в рік на Лемківщині, де звітують про роботу та приймають плани на найближчий час і на перспективу, а саме:

1. Домагатись і сприяти поверненню на Лемківщину депортованих, виселених, проживаючих у різних країнах лемків та їх нащадків. Допомогати матеріально в організації та встановленні господарства та підприємницької діяльності.
2. Організувати міжнародний науковий центр для вивчення та наукового дослідження історії, культури, традицій лемків, опрацювати і видавати багатосерійну бібліотеку історії та культури лемків.
3. Організувати зйомку багатосерійного науково-художнього фільму, в якому показати кожне село, церкву, цвинтар та інші заслуговуючі увагу споруди, природу, музеї, художні колективи як на Лемківщині так і в країнах де сьогодні живуть лемки.
4. Збудувати на Лемківщині пансіонат для лікування та відпочинку лемків всього світу та організації міроприємств для зустрічі молоді. В одному із незаселених сіл створити "Лемко-Парк".
5. Випускати місячний журнал "Моя Лемківщина" лемківською та англійською мовами, в якому давати інформацію про лемків-бізнесменів усього світу.
6. Підтримати матеріально розвиток музею – скансену в Зиндранові.
7. Для фінансового забезпечення виконання накреслених планів створити "Лемківський банк" у США, з філіалами на Лемківщині, Пряшівщині, Україні. За фінансами звернутись до урядів США, Канади, Польщі, Словаччини, України.

Ансамбль "Дребушня". Од ліва до права: П. Міхальські, П. Хыла-Гоневіч, П. Зюлек, Е. Грабан, М. Волкович і Д. Мікуловські. Знімку взято з плагату компактної; фото: М. Пастушка

Лемківській Вечер в Варшавському Кружку Стоваришыня Лемків

В Варшавському Кружку Стоваришыня Лемків може не діє ся за дуже, але прещі час од часу сходять ся на стрічы його члени. Не лем про себе. Влоны, стараньом Кружка, гостили мы в Варшаві "Серенчу". Того рока же:

На 10 марца Варшавський Кружок Стоваришыня Лемків запросил до Центра Славянської Культуры при ул. Гагаріна 15. не лем своїх членів, на Лемківській Вечер. Але не "остатковий" гричаны памятка, ани не внутрішній справы Кружка – як представління його діяльності, як приняты новых членів – были на Вечері найважнійшы.

Ведучом подійом на тій стрічы был выступ фолькового ансамблю "ДРЕБУТНЯ" з Любліна. Хоц на осмеро ей членів – Барбара Бадовска, Анна Ружницка, Пйотр Зюлек, Пйотр Міхальські, Марюш Волкович, Пйотр Хыла-Гоневіч, Евеліна Грабан, Мирослав Дутка – лем двое представлених наостатку ест Лемками. "Дребушня" дарувала зібраним програм в більшости складаючий ся з лемківських співанок. Представила го з таким душою і автентичністю, што і старий Лемко напорозньо бы глядал даного "не свойого". То добрі свідчыт о рівню ансамблю, зас лемківським пісням раз ішы выставлят чудове інтеретнічне свідочтво.

При ансамблю выступила тіж Аня Сандович, місцева – што може заохотит нечисленну лемківську молодіж з Варшавы до диня. Жебы лем ся так стало!

(мс)

Фільмы о Лемках в Рускій Бурсі

9 квітня в Рускій Бурсі представлено штырі фільмы о Лемках пана редактора Кжиштофа Кжыжановского і оператора камеры Артура Учевіча з Телевізіі Краків.

Фільм "Ватра '86 – Боргне" был першым зо зреалізаваных фільмів о Лемках през краківску телевізію.

Шлідующий фільм представлений того дня запрезентував зобраным ріжны одповіди участників Ватры в Ждыні на зьвіданя – кым сут Лемкы?

В третім фільмі представлено фрагмент лемківскій історіі – Руску Народову Републику во Фальоринці. Оповіс о ній історик, пан др Анджей Земба.

Четвертий фільм представил лемківску Святу Гору Явір – місце обявлія Пречыстоты Дывы Маріі.

Была то уж друга стріча в Бурсі з фільмами о Лемках, котру zorganizувала пані др Олена Дуць-Файфер, о технічну сторону задбал пан мгр Марко Файфер, а само до презентації фільмів приготували газдове Бурсы – паньство Квокове і Коцурове. Фільмы обізрило дуже Горлицан і Лемків з дальшых місцевости.

По презентації фільмів поінформувано присутных, же од вересня 2000 рока буде zorganizуване вчыня рідного лемківского языка в основных і середніх горлицьких школах. Лекції згодна ся провадити пані мгр Данута Дзюбіна.

Мірослава Хомяк

Семан Барна – залюблений в природі Лемковины
Текст з фольдери о выставі на І Медженародным Біснале Лемківской / Русиньской Культуры

Семан БАРНА (1940) – геодета, абсолювент Власковой Техничной Академі та Студіі Науковой і Техничной Фотографіі при Варшавскым Університеті. Занимат ся тыж артистычным фотографіем яка є грекдачным допосліньным географічным пристрасти. В 1983 роц был участником науковей выправки Польской Академі Наук на Шпіцберген. Завершыньом веденых там паромісячных обсерваций было выданя мал баданой територии, а тыж фотографічна выставка представляюча своеобразну красу той землі і выржнюща в барз субьектывий спосіб дізнаны там пережытя. Окном обьектыву прыбує Семан Барна накріслити власну, неповторну візію, користаючы зо щедрости землі, з пребогатого сокровища мотиваў і форм, які натура створила.

Автор має в дорібіку три індывудуальны выставки. Участавуал тыж в понад тридцятьох експозициях в краю і за границьом. Выржнений пятыма нагородами, між ін. медальом в AL 11 lea SALON INTERNATIONAL DE ARTA FOTOGRAFICA ALI ROMANE (BUCURESTI, FIAP).

Семана Барны "Магічний сьвіт Лемковины"

На платформах звозистых берегів, на горбах, што двигают ся над залюдненом колиси околицьом, в соковитій зелени дерев ци арджаво-златого осіннього листя сновигают ся сонны павутины кутых крестів. Під нима з гушавины вынуряют ся нарастаючо цибулясты бані веж... єдна, друга, третя. Серед вісковых дерев беспієччи скрыта стрійна будівля – лемківска церков.

Лемкы (автохтоны польской части Карпат) до кінця XVIII столітя будували свої церкви лем з дрювана, зато тыж найдавнішы не оперли ся діяню часу. До найстаршых, захованых на західній Лемковині належат церкви в Поворознику (1604), Рыхвалді (1653), Квятони (1700). Сьвідомо екомпонуваны в красиві, стьяновилы з ним нерозлучну ціліст. Будуваны з грубых ялицьовых балв, кладеных "на сруб", опертых на фундаментах з гірского пісковика, перетырвали столітя. (...)

Характерным для лемківских церков є нарастаня зорі брыл окремых членів будівлі, постулююче од сходу гу заходова (од алтаря, через середню част, до вежы). Спійніст з сточыньом як і довершєніст архітектурной формы, вытвореной через карпатских тесля, захоплює каждего, хто стане сам на сам з тым незвычайным Храмом Божым. А што буде, кеб подаст ся ключови тугій кутий замок в дубовых дверях святынї? З пилтемрягы над нашыма головами похылят ся лица святых: Космы і Даміана, Параскєві, Димитрия, Архистратига Михайла покровителів святынь, а над нима Ісус во Славі – Пентократор. На свсім тілі почусме легкій подых холоду, сповільниме крок і зо забудумом спомнеме Бога і люди, што творили тот ностальгічний пейзаж.

Фотограмы Семана Барны, які находят ся на выставі, чудсово оддают климат тамтязо часу. Вартам стже участвавати в артистычным пережываню, яке прспонує нам автор выставки.

Володислав Грабан

ПЕТРО МУРЯНКА

Чый то был крест, чья то мала быти труна?

Іду з молодыма Лемками – Магдалинком, Генком, Мірком і Славком по святій землічці. Попри нас черчыт Рускій Потік. Ніякій там Грайцарек, як написано на мапі, а Рускій Потік! Бо чую, розумію як по рускы черчыт Тихо, мітем горничым, зеленым пласкоче. Понагалят ся і не поназялят, одкальси там, знад Блоей Воды, долов Явірками, поїд, Шляхтову, гу Дунайцьови.

— Шавниця тьж колись была наша — гварю по молодых Лемкы-смерекы, коли миняме курорт приходиме гу Шляхтової, — як пише в шематизмі, місцевы Руснакы аказували в Шавниця, в медже-военный ішы час, "Попову" і "Дякову" сіножат...

Не знам ци мі вірят молоды смерекы-Лемкы, але гадам, тай гадам, як все... Хоц сам... вірю і не вірю. Але они – роснут, зеленіют. Може довірят.

— Был ем гу першыраз тридцет років тому — хваю ся, коли входиме до Гомолів, до того глибо-чезного яру, в недра той чуд-природы. — О, пі-зрийте гори. Што вам припоминати можут гэты былы скалы попретыканы зеліню?

— ...?

— Но а знате што то гоміақы?

— Но, то такій сыр з мятом, такі куақы як до жмені. На Спаса, ци на Матку Віжу ся их іст — рече котрысе.

— Та пізрийте ішы раз гори, на оны біло зелены скалы. Не подібны до велькых гоміаок?

— Фактычні... Гоміақы, Гомолі...

През лавку на Рускым Потоку, поїд прихрий беріг стежка гу явірчаньскій церкви. Двіста уж років тій церкви. Як втял. Але выгядат месоодо. Гладіцько отинкувана, біліцько выбілена, гардіцько огорождена. Потрібна.

На цмынтері, на нашій кватері... тьж гарді, зе-лено! Росне Божий світ, як в началі сотвореній. Внал крест на груди, на сердце. Раменами што мз остали, обнял землічку... Далекий час! Кому потріб-ний?! В куті цмынтерія деревяной домік. Отварен-ний на остиж, значыт мож вступити...

— Чый то мала быти труна?

"...Но так, міркую. Не міг ю "змарнувати" ніхто пізнійше. Мода на купчы труны не пришла з дня на ден... Тота была годна "все" ся придати... Але не встигла... Так, то НАША труна... Мала быти!

Гуркоче уж Славкове авто долов, попри Рускым Потоку. Іде дідо. Дрындже по битій дорозі.

— Gdzie idziecie?

— Do Szawnicy.

— Siadajcie! ...Stąd, ze Szawnicy ście, mówicie? A czy nie wiecie...

— А, дуч, сему мом не введзіце! Fozrojcie! Hай-но о – Porowo Gboro!..

Тепер вірю! І вірю – же будут мати віру молоды смерекы. Будут сьвідками. Жытя. Долго ішы.

На цмынтері в Явірках. Фото: Ярослав Барна. 1998.

Марія Полцова

Пишу Тобі...

Кым ся чуеш, брате-карпатине,
кым, власной мачохы, сыне,
дереванок тя плекала,
же ти такій розум дала,
ты не чуеш і не видиш,
же ся свого слова брыдиш,
не голосиш ся до нього,
ани до брата рідного,
тихо сидиш в чужім місті
слово ся боїш повісти,
же ты Русин спід Бескіда,
де є земля твого діда,
де твій отец ся народил,
де і ты до школы ходил,
де ти вітор піскі сьпівал,
де ся міську в воді купал,
де ты рыбы-ракы пьюк
і на них єс язык спьюк,
а тепер тя пече, пече,
аж із серця кровця тече,
бо не чуеш рідны слова,
"тільки: українська мова"...
Близка - чужка, або мила,
де ся твоя гордіст діла?
Ци і дома, коло стола
не висловиш рідны слова,
або по словеньскы лаєш?
Признай ся сам, же не знаєш.

Свое слово не забудеш,
поки жывот жыти будеш,
поки не згыне коріня
із твого поколіня,
поки не вмере твоя душа
а та - вічна, вічна, вічна.
Най то слово не загыне,
рідний брате-карпатине,
най то слово чуют в світі
ушыткы русиньскы діти.

Марія Полцова - сучасна русиньска поетеса середнього покоління.

Дівка шыроко званої на Пряшівщині народной поетеси Анны Галгашовой. Вродила ся в 1951 році в Остружници, Гуменського округу.

Жыє і творит в Пряшові.

ТЕОДОР ГОЧ

Молодіст...

Коли юж єм підріс і міг розуміти што оповідали Мама, то од Них єм ся довідав, а пак од другых осіб в родині (баба, дідо), же-м дост хворів маленький на ангельску хоробу (кривизию). З того вышло, же Мама тяжко робили на писарьовій газдівци, а дітину не все добрі пильнували, або і може занедбали. А до того в плані была друга дітина по одїзді Тата за море. Пішли зо мною до одного медничого доктора в Дукли - Страхарского, котрый записав якіси лікарства і казав дітину выпривати на сонци в піску. Лікування, як видно помогало, бо жыю до гнеска юж 70 років і дост єм простий.

Чом Тато оставлял Маму і, можна повісти, юж двоє діти і їхали в світ? Сам я нераз о тім думав і докладной одповіді никто не міг дати. Така кус была мода, же молоды мужчыны їхали до світа глядати ліпшого жытя. Але чом Тато не їхали скорше каваліром? Оправданя таке, же залюбили ся з Мамов, створили дітинку, взяли сялюб і одїжджали женатым. Подібну еміграцію выбрало інших молодых женатых селянш, котры оставляли бівше діти і віком старшы. Так выїхав наш сусід Константи Войцьо, котрый оставив двоох хлопців, Ваня і Михала. Ванат Штефан - Гащін оставив пятеро діточок, Ванат Михайло - Попайлів - троє діти, Федош Штефан - Шербів четверо діти, Хомяк Фецьо - двоє діти, Явиляк Гнат - Дячків штырьох сынів, Ванця Николай двоє діти і так бы можна рахувати парудесят в цілм селі. В каждый родині осіб збівшало ся, а газдівкы, поля, хьжкы не росли. Фабрык не было і жадных робіт побічных.

Якы причыны выїзду мого Тата, ци не міг в краю остати і укладати жытя? Може і міг, лем як і де?

По його родинній стороні было мало поля, лем півчверток, то єст коло 4 га землі на якій мав газдувати старший брат Гриц, котрый тыж выїхав дашто заробити до Аргентины. Отже Тато не міг там на довше остати. Ніч не было його, лем гуселькы мав свої. Перейти жыти до жены в писаря было тыж неможливо, бо родина была дост велика і лем една хьжка. Як бы ся приціпив ту помагати на газівци, то міг быти лем слугою. В такых обставинах выбрав свою дорогу жытя - їхати за море на заробок. І як там найде можливости роботы, мешканя, то забере жену і діти. Такы были заміры і пляны, а ірактичне жытя было інше, і Тата в США пак в Канаді, і наше в краю. Так - же ховали мы ся лем при Мамі і родині, без Тата, як півсіроты, оба з молодшым братом Ваньом.

(Зламок з книжки "Жытя Лемка" в тексті наведено невеликы редакційны зміны, на нашу думку, конечны.)

WASYL ZEMLAK

ŁABĘDZIE STADO

(część 3)

Przez cały ranoek szliśmy przez pola mocując się z przeciwnym wiatrem. Ciągle miałem wrażenie, że za chwilę wyskoczy znany całemu Babilonowi złodziej Nazar ze spiaszczonym nosem, zrabuje nam wszystko i zabije Jawtucha, który polował kiedyś na niego razem z innymi babilonczykami, chcąc mu przeszkodzić w kradzieży konia.

Koło chutorów Pawluków rzeczywiście wyszedł ktoś z zarośli, podniósł rękę, jakby chciał nas zatrzymać, i szedł w naszym kierunku. Byłem pewny, że Jawtuch ma broń, sam przecież widziałem na Jordanie.

Jawtuch, nie wypuszczając wózka, zatrzymał się, a my stanęliśmy przy nim, gotowi zginąć razem z nim.

Był to Dańko Sokoluk.

Dańko na widok Jawtucha uśmiechnął się niewinnie i przyjaźnie i wetknął za pas obrzynek.

— Daleko? — zapytał.

— Do Zielonych Młynów. Do Łemków...

— Byłem tam. Kiedyś hodowali tam piękne rasowe żrebce, ale teraz nie wiem, jak tam jest.

— Nic się nie zmieniło — rzekł Jawtuch.

— Myślisz, że nie znajdują tam ciebie?

— Będzie, jak ma być...

— Znajdą. Wszędzie znajdują...

Spalony wiatrem, w rozchlestanym kożuchu, z świeżą szramą na twarzy, w nowych butach chromowych, zszedł z drogi, a my ruszyliśmy za Jawtuchem dalej.

(...)

Pierwszą wsią, jaką minęliśmy w swej wędrówce, były Semywody. Pamiętam dobrze tę wieś jeszcze z czasów, kiedy przejeżdżałem tędy z ojcem. Na Zielone Świątki domy były umajone, pachniało w nich zieleń, a na święto Przemienienia Pańskiego — pierwszymi gruszkami. W jednym z takich domów mieszkał kolega ojca, Artem Buha, cichy, czysty, w wyszywanej koszuli. Miał pasiekę, i jego żona, Dusia, zawsze, kiedy tu zatrzymywaliśmy się, częstowała nas pierniczkami, z których słyęta na całą wieś. Dom stał na wzgórzu, podwórze było zamiecione, do okien zaglądały małwy — żadna nie była złamana lub zerwana, bo nie mieli dzieci. Na gwoździu pod strzechą wisiał siomiany kapelusz z porwaną siatką, w którym Buha chodził do pasieki, aby odkroić dla nas kawałek plastra z miodem. Dziś również ten kapelusz ziocił się na tym samym gwoździu, ale gospodarzy nie

było w domu. W ogrodzie ćwierkały na zeszłorocznych burzanach wróble. Na wiązcie było gniazdo, stał w nim bocian, jakby czekając na powrót gospodarzy, bo kiedy zatrzymaliśmy się, zamachał skrzydłami i zaczął klekotać.

Nie czekaliśmy jednak na nich, całą nadzieję pokładając teraz w Nowej Hreblu, w której ojciec i Jawtuch mieli znajomych bliższych niż ci w Semywodach: nieraz zatrzymywali się tam, a pewnego razu nawet zanocowali. Rodzina była liczna, pracowita, sami dorośli, dobrze byłoby tam przenocować, a stamtąd, od Bezduszných (jak bardzo niesprawiedliwe bywają nazwiska!) pozostanie już tylko połowa drogi. Dalej są Owce, Rajgrad i wreszcie kraina, której istnienia świat nawet nie podejrzewa.

Dęta orkiestra gra tam od wieczora do samego rana. Sporo w niej blachy, ale nie mają klarnetu. Kiedy gościliśmy tam, to ojciec tak się pysznił swoimi zdolnościami muzycznymi, że musiała wtrącać się w to matka, skutecznie zresztą, bo potem długo milczał.

Była właśnie ta godzina, kiedy Góra Babilońska dymiła, Fabian skończył robotę i zabierał się do książek, żeby zgłębiać tajemnice świata, nad polami cichły wiatry, stawały wiatraki, milkiły kuźnie, w chatach jedli kulesze, omaszczoną olejem lnianym, rozczyniali chleb w dzieżkach, zakwaszali czerwony kwas na barszcz, zamykali wrota przed złymi ludźmi, parobcy wypędzali w pole konie, a chłopcy i dziewczęta wybierali się na huśtawke. Widziałem to wszystko w wyobraźni jak na jawie, póki nie dotarliśmy do naszych Bezduszných.

Synowie Bezdusznego byli jacyś ponurzy i milczący, ojciec ich zaś przywitał Jawtucha z pozoru przychylnie, rzucił dla wszystkich dzieci na stół drewniane łyżki, nakarmił nas.

— Dokąd wleczesz te dzieci? — zaczął wypytywać Jawtucha po koiacji.

— Do Zielonych Młynów, do wujka.

— A co, przepędzili was z Babilonu?

— Sami poszliśmy... — Jawtuch zerknął znacząco na Prisie, żeby nie powiedziała czegoś niepotrzebnego.

— Sami? Chyba musi być jakaś przyczyna.

— Nie, nie ma żadnej. Oto chłopak Czornohora. — Jawtuch wskazał na mnie, chcąc się tym wykryć od odpowiedzi. — Patrzcie, jak wygląda. Jego wujek umarł na suchoty. Wiecie przecież. Andrian, ten, co kopał studnie.

— Jakże bym nie wiedział. Na moim podwórzu też jest jego studnia. A teraz studnie są potrzebne jak nigdy. Coraz więcej bydła, a wody coraz mniej. Szkoda tego majstra. Jest między nimi jakieś podobieństwo. W oczach. — Bezduszny zerknął na mnie.

— Wszyscy suchotnicy są do siebie podobni. Właśnie w oczach. No więc idzie do dziadka. Krowę im uspołecznił, nie ma mleka, to idzie nam mleko do Zielonych Młynów.

— Przecież nie mieliśmy krowy — wtrąciłem.

— Nikt ciebie o to nie pytał! — Jawtuch zamachnął się na mnie drewnianą łyżką.

— A te wszystkie, to twoje?

— Moje — uśmiechnął się Jawtuch. — Co to za chłopcy, mówię wam! A jak w drodze się sprawowali! Trudno za nimi nadażyć.

Bezduśny wstał.

— Myślisz, że tam, w Zielonych Młynach, czekają na was? Wracaj, człowieku, do swego Babilonu, póki nie jest za daleko, i żyj tam jak wszyscy. Nie kombinuj, nie mędrkuj, i tak niczego nie wymydrkujesz. Dojdzie i do Zielonych Młynów, mimo że tam naród chytry i hardy. Znam Lemków...

— Nie. Niech będą Zielone Młyny — rzekł Jawtuch. — Chodźmy.

(...)

Ostatnie kilkometry szliśmy jak we śnie. Wydawało się, że ta podróż nigdy się nie skończy, że będziemy iść za Jawtuchem w nieskończoność, bez udziału naszej świadomości, wsłuchani w skrzypienie wózka przesiedleńców, wiodącego nas do nikąd. Nie odczuwaliśmy już potrzeby ani ciepłego mleka, ani świeżego chleba. Nie grają żadne orkiestry dęte, niepotrzebny jest leżący na wózku klarnet ojca.

Noc, cisza, nieznanie... Z nocy wyłania się pociąg, który ciężko jedzie z Europy do Azji. Pod domem mego wuja zagwizdał parowóz, wydobywając z nas ostatek sił: oto znajoma topola z wypaloną duszą, drzewo trwające wiecznie w tym małym państewku z długimi domami, wyglądającymi jak fantastyczne pociągi. Nie słyszymy już parowozów, nie widzimy unoszącego się z nich dymu, pociągi gdzieś tam stanęły w nieładzie...

Każde gospodarstwo ma tu własną dróżkę. Oto dróżka dziadka: ani razu przez całą drogę nasz wózek nie toczył się tak szybko...

Przyjechaliśmy. Jawtuch zastukał w okno. Pojawiła się w nim jakaś postać w bieli. Szarzało już. Dziadek chyba nie poznał Jawtucha, ale otworzył drzwi — i stanął jak wryty. Dlaczego milczy? Przecież myśmy zrobili trzydzieści pięć kilometrów, a on milczy... Nie możemy zrobić już ani kroku więcej, a wujek Jawtucha mieszka na drugim końcu wsi. Młodsze dzieci padały na zarośnięte rdestem podwórze...

— Nikt was nie zatrzymywał? — pyta Czornohor.

— Nie, nikt nie zatrzymywał — odpowiada Jawtuch. — Przyprawiliśmy wam wnuka.

— Widzę, widzę... Dziadek zbliżył się do mnie.

— No to my już jakoś dowieczmy się do wujka...

— Wczoraj spalono tu stajnię. Kołchozową...

— Tu też jest już kołchoz?

— Spaliły się konie... Woły... Jakie woły! Mój też...

— To jak stąd najbliżej do wujka?

— Zabrali ich dziś z Zielonych Młynów. Wuja z ciotką i jeszcze kilku innych podpalaczy. Zabrali mu olejarnię więc on, dureń, zaczął z nimi wojnę... Zawzięty z was naród, Goli, a przecież nie tacy znów goli... Wasz wuj z nas też wysłał sporo oleju... No, czemu stoicie? Wchodźcie do chaty. A wózek zostawcie tu. Co to za wózek! Nie mógł wam Babilon dać porządnego wozu?

— Mógł... — odpowiedziała Prisia, podnosząc z ziemi dzieci.

— Wozy są... Tylko konie kiepskie, nie dosiężyby. Zostawiłem tam parę koni. Jednego widzieliście, jak tu przyjeżdżaliśmy... Deresz. Chodził w przyprzegu...

— Aha, pamiętam... A kasztan jeszcze żyje?

— Chodzi w kieracie — rzekł Jaśko.

— Niedobrze zaczyna się dziać... A wartościowsze rzeczy zabierzcie z wózka do mieszkania.

— Klarnet — przypomniał sobie Jawtuch.

— A kto będzie grać?

— Ja.

— No, no — powiedział dziadek i poszedł do szopy po słomę dla nas.

— I widzisz, Jawtuch? Po co nam było iść z Babilonu? — rzekła Prisia i z dwoma chłopcami na rękach weszła do obcego domu...

Po dwóch dniach przyszli po Jawtucha. Ktoś z Babilonu doniósł, że jest tu, w Zielonych Młynach. Powieźli go do Kopajgrodu, a stamtąd przekażą go do Glińska, do Macedońskiego. To właśnie Macedoński zainteresował się nim. Ci z Kopajgrodu nie mają do niego żadnych pretensji. Dla nich to poprostu J.K.Goły.

— To wy?

— Ja... Jawtuch Kornilowicz... Goły...

Co noc budzą Prisię pociągi...

A żyto kwitnie pod samym progiem. I przekli-nała i kochała teraz ten swój Babilon, jak nigdy dotąd. Zielone Młyny nie dla niej... A Jawtuch powiedział, że jeśli wszystko pójdzie dobrze, to wróci tu może na zawsze...

(zakończenie w następnym numerze)

Теодор - Фецько Гоч, ЖЫТЯ ЛЕМКА, Teodor - Fedor Gocz, ZYCIE LEMKA, Druk: „CHEMIGRAFIA” – M. Łuczaj, Зиндранова 1999, стор. 164

В кожного своя доля і по кождім лишат ся памят в родині, а кого в народі і історії. Про одного з тих, што буде в історії Лемків, пише книжка "Жытя Лемка"

Автор Федор Гоч описує власне пережиття за сімдесят років, ювілей якого святкувал в 1999 році, на Русалля в Зиндранові. Гнеска Федор Гоч відомий як організатор і керівник Музею – Скансену Лемківской Культуры в Зиндранові, єдиного в світі, про него знають не лем на рідній землі, але і на Україні, Америці, Канаді та інших країнах де гнеска жыют Лемкы.

Пережиття Феця тісно повязаны з долею Лемків в найтруднійшы часы історії нашого народу підчас і по II світовій війні. Десятирічного Федора війна в 1939 році застала пілсиротом, бо тато выїхал до Канады на заробок, коли не мал ани року. Як могли, так їхали біду з мамом і молодшым братом Ваньом і надіяли ся же тато заробит кус гроша і будут жыти ліпше. Незважаючи на трудности, Фецько добрі вчыл ся в школі, потім в Духлі і здал вступны экзамены до гімназії в Ярославі, але перешкодил фронт. Крім загальної науки мал потяг до кравецтва, якого вчыл ся в різных майстріє.

В 1944 році, коли фронт стоял на Духельскім перевалі, кілька місяців совітскы воякы кватерували в Зиндранові і Фецько мал можність ближе заізнати вояків. Лемкы радо

встрічали Совітску Армію і перемогу над німецькым фашизмом з надійом поліпшыти долю свого жытя. Але радіст была коротка, спочатку агітували за добровільне переселеня на Україну, потім банды силом выганяли і наконець 1947 року депортація ашыткых Лемків на західні і пілічні терены Польщы, по кілька родин на село. Родину Гочів уратували од депортації отриманы документи на выїзд до Канады. Але на жаль Федор з них не скорыстал, бо был арештуваний і суджений за приналежність до УПА, яких ани не знал, ани не виділ. Били, катували, судили цілком невинного. Але тоталітарний режим робил то што мы было выгідно, абы оправдати свої поступкы. Но Федор не зломил ся, наоборот – отворил очы на реальну дійсність і гартувал ся до борбы за правду для свого народу. З арешту Фецько иде в Армію Войска Польского і там, хоц принижаний, бере активну участь в художній самодіяльності і вырїзняє ся здібностями. З Армії вертає в рідну Зиндранову і організує лемківскій художній коллєктив, який наберає популярности, о нім пишуть, показують по телевізії і тепло приймають в польскых середовищах. Лемківска культурна діяльність Федора не ашыткым діячам тоталітарного режиму подабає ся і зас організують аферу, абы посадити до арешту. Но Фецько не тот, якого можна зломити. Повернувши домів з подвійном енергією бере ся за одродження культуры Лемків, організує художны коллєктивы, выставки, концерты. Незважаючи на можнівист выїхати до Канады, до родичів, Фецько твердо рішыл жыти на Лемківщині, в ріднім селі Зиндранові, зо своіом суджаном – Марійом.

Враховуючы тверду волю Феора жыти в Зиндранові, родиче допомагають фінансово будувати нову мурувану хыжку, до якої і сами на стары рокы плянують повернути. В старій деревяній хыжкы діда організує Музей Лемківской Культуры. При допомозі коллєгів Павла Стефанівского, Михала Донского та других Лемків а наветь Поляків і Циганів, наповняє хыжку новыма експонатами, яка привертат увагу туристів, і отримує назву "Музей Лемківской Культуры". Каждый рік в загороді Музею поябляють ся новы обєкты, новы експонаты, што приводит до того, же Музей стає ся "Скансеном Лемківской Культуры", єст то єдиний в світі. Каждый рік на території скансену

проходить традиційне лемківське "Русалля", на яке приїжджають Лемкы та же з України, словацькыны, Америцькы, Канады і наветь з далекой Австралії.

Новы власти демократичной Польщы прихильно оцінюють роботу Феора Гоча по одродженню культуры Лемків, одзначили його на надають фінансову допомогу на утриманя скансену, выдаваня журналу "Загорода" і книжки "Жытя Лемка", о чым свідчыт сердечна подяка для Міністерства Культуры і Штукы, а особливо директорсови Департамену Культуры Меншости Народовых Пану Ёжи Завішу за фінансову допомогу на выданя той книжки.

Дуже цінным є то, же автор перечислил ашыткых жытелів Зиндрановы до выгнаня, новы місця їх перебуваня, а тах само Поляків і Циганів, яких му в трудных часах допомагали. В підтвердження описаного поміщены фото документів.

Книжку Федра Гоча "Жытя Лемка" не можна чытати без взрушыня, а може і злез, бо то частина тернистой дорогы більшости нашого народу невинній переслідуваного. Старшому поколіню она напминає трудны часы нашой історії, а молодым показує сильну волю Лемків, яких не зламали переслідуваня і тортуры, яких выстояли і спосібны перемагати трудности, бо маюч чысту совіст, чысты руки і нікоми нич невинни. Федор Гоч внос великій вклад в історію нашого народу в найтруднійшы часы нашого існуваня і гойде в історію як патріот лемківского краю.

Петро Когут

Миколай Цуприк, ОДРЕХОВА В МИНУЛОМУ 1419 - 1999, упорядник Іван Майчик, редактор Ярослав Швягла, видала Фундація Дослідження Лемківщини, Львів 1999, стор. 185.

Історія Лемків сігат глубины не лем віків, але і тисячеліть, про што перадають нам легенды і переказы. Поділены межде ріжкыма країнами не могли сме себе проявити бы были пригнечены і залежны од політыкы, економікы і культуры держав; до яких належали. Але наветь то што написали про нас пануючы над нами, свідчыт про характер нашой самобытности, богатства нашой культуры.

Остатньо веце пишуть про історію, традиції, звычай та культуру

Лемків в Польщі, на Україні і Пряшівщині. Заслугу уваги книжка "Одрехова в минулому 1419 – 1999". Книжка глибоко змістовна, в якій на 185 сторінках об'єктивно і науково висвітлені історія, традиції, звичаї села Одрехова, які характерні для небагатого села Лемківщини, лем до того часу не описані.

В 14 розділах – Вступ, Географія і геологія, Рослинність, Тваринний світ, Назви, Люди, Віра, Звичаї, Весілля, Хрестини, Похорони, Святий вечір, Побут, Історія, реєстр священників, солтисів і війтів села Одрехова. Декотрі неточності в датах подій має 14 розділ "Історія", бо основані не на документах, а народних переказах. Написано так, як подав автор Миколай Цуприк, они близько до істини, так їх трактували селяне.

Цінність той книжки в том, што она висвітлят праві всі сторони життя впродовж віків села Одрехова в сусідстві з поляками.

Неоціненым скарбом для дослідників фольклористів є розділи о звичаях, традиціях і заключний розділ Івана Майчика "Лемківський музичний фольклор на основі збірок та музичного матеріалу села Одрехови" з мелодіями до текстів народно-обрядових пісень, які високо оцінив відомий композитор Станіслав Людкевич.

Закінчити хочу вступом до книжки, якій написав сам автор Миколай Цуприк в 1961 році:

"Про Одрехову задумав я написати ще перед сорока роками, але ріжні перешкоди відтягнули ту справу.

Тепер вже на старости літ, по втраченю моєї батьківщини, коли багато дечого забулось і пропало, списую стих декілька епізодів. Не пишу того для історії, тому що все мною описане ґрунтується на старих переказах і легендах, та і дати окремих переказів неточні. Але тому, що там лежить прах моїх предків, які прожили там майже XVIII століть (? – Ред. "Б"), тому що там пройшли найкращі роки моєї молодості, хотівби я своїм синам і онукам залишити уявлення про життя і борбу за існування наших предків."

Народил ся Миколай Цуприк 6 січня 1900 року в небагатій родині, закінчив початкову школу в Одрехові і 4 клася гімназії в Санску. Был добрым господарем, його любили, поважали і долги роки оберали війтом. В 1946 переселил ся на Україну в село Личківці Тернопільской обла-

сти. Останні роки жыл во Львові, де і помер 17 квітня 1978 року.

Хоче ся пожелати, абы за приміром Миколая Цуприка написали што знають про свої села Лемки, абы сме лишыли нашим будущым поколінням правду про нашу історію, багатство нашої культури і гордість за своє походжыня.

Петро Когут

Александр Павлович, РУСИНЫ ЖЕЛАЮТ БЫТИ РУСИНАМИ, Збірник выбранных поезій, Зоставитель: ПаедДр. Іван Русинко, Окресна організація Русиньской оброды, Свідник 1999, стор. 164, ISBN 80-968154-6-6

Коли осіню зышлого рока на стрчы в Бардийові, яку організувало Здружыня Русиньской Інтелігенції, пан Др Іван Русинко дарував мі тото найнівшє виданя творів Александра Павловича, і коли взірл ем же зоставительом книжки є акуратні сам пан Русинко – был ем подвійні захоплений. Очевидні – в першій мірі самым фактом належного і на часі ашануваня великого будителя, ашануваня в нашым русиньским вымірі (о чым пізишє), але такой не меньше фактом, же взял ся до того человек, якого знал ем з публикаций Музею Україньской Культуры в Свіднику, передовшыткым як редактора "Науковых Збірників", барз цінных зрештом. Не скрывал ем, же втішыла мя така, іщы една серед Русинів Словації, духова трансормация. Інча справа, же в неедным припадку не мусіла она нияк проходити, адже інтелігентны, мудры свої люде мусі-

ли штоси зо собом робити в обставинах, які были. Так ци сяк, взирня серед наших рядів выдатного працівника такой тугой інституції як МУК, тішыти мусит. Тымбарже в такій словній маніфестації – же заштитую шыроко зо вступу:

Друзым несполненым долгом перед нашим народным будительом є популаризация його творів, його поглядів, ідей, котры актуальны і про сучасника, мают што повісти і днешній генерации. А Павлович дуже любил свій нарід, што доказувал підчас своего жытя не лем словами, але і своїма ділами. Він вірил духовній силі своего народа, надіял ся на піпшу будучніст і остерігал нас, же нарід буде лем тоды жыл, докы буде своїм языком бесідувал. І над тоє думков вартя бы ся было вышыткым нам, розділеным на такых і сяких, глибоко задумати, бо час є нашым сполочным неприятельом.

По тым, дост шыроком, вступі застановме – як порадил сой зоставитель з нелегкым ділом. Адже, як сам во вступі повідат:

Язык поезий А.Павловича є языком XIX сторіча. Він писал перед 100-150 роками. Не чудо, же в нім много старшых слів – архаїзмів, церковнославянїзмів, русизмів. (...) Жебы штотайліпше приближити поезию А. Павловича сучасникам, внесли сме во його (...) дякы осушаснены текстовы зміны, які бы не мали нарушыти смысл і глибоку філософию його поетычного, морального і сполоченьского одказу.

Нич перейдемо до вырывкового осмотриня (на шырше неє можливо-сти), повіджме сой едно: Павлович як поета не был Міцковичом, Петєфім, не был бодай Штуром. Был передовшыткым великий духом, але і в поезии, барз нерівній вартісно, має свої вершыны, не постулюючи ся вельо ославленым поетам. Хоц бы в своїм великом Гласі Русинів. І ту сме уж на місци, при аналізі, Павлович в ориґіналі повідат:

*Бо мы их сынове, омлты и слабы,
Различных пахотей своих мы сьме рабы.*

в предметовым же виданю чытаме:

*Бо мы их сынове, омлты и слабы,
Многих недугів своих мы сьме рабы.*

Не іде ту о правопис, його зміна є натуральна. Іде о то, же заламала ся мельодика, розмір. І кед ся уж осушасняло текст, старчыло заміст "многих" ужыти н.пр. "премногих", і не втекла бы плавніст, котра в ориґі-

З ВИДАВНИЧОЇ ПОЛИЧКИ   ■   З ВИДАВНИЧОЇ ПОЛИЧКИ   ■   З ВИДАВНИЧОЇ ПОЛИЧКИ

налі несе, ту же коло. Як і в другим місци оргінал.

*О, вы несчастливы чада наши милы!
Гдеж вам ся поділи старорускы силы?*

поправлено так –

*О, вы несчастливы потомки наши милы!
Де ся вам поділи старорускы силы?*

"Чада" – то милозвучний архаїзм, дайме нато, церковнославянізм, але кед конче зоставитель хотіл го осучаснити, старчыло речы – "діти" (бо то оно значыт) і остал бы на місци розмір. Ту і до правопису ся чыплю, яким шаліют і "НН" і "Русин". Кед сте уж приняли писати "русиньскый", товды чом "староруськый" ци всякый іншый "руськый" має быти з мягким знаком? За яким то мовным ключом? Для одріжніня "русского" од "русского"? Видит ся мі же не тов дорогов. Вшыткы робиме блуды, бо сме іщы молоды, неопірены в тым ділі, але не кодифікуйме блудів! Така **тверда** "культура" доправады злостит (цілий час бесіду ю уж не до зоставителя Павловичовой книги а цюрком до Братів з-за Бесіда). Так, при нагоді. Давно то во мі сідило і колиси выповісти-м оне мусіт.

Тішыл ем ся і тішу з кодифікації русиньского языка на Словеньску, але чогоси мі засдно жаль. Мы ту, в Польщы, ци Польску пробудили ся дакус скорше. Я товды в "Бесіди" "писав", "чытав", привыкнений роками до "стандарту" "Нашого Слова". Та кед лем по пробуджыню ся Братів з-за Бесіда дістал ем Отців Крайняків русиньскый Апостол, в яком апостол "ходил" і "проповідал" – уж такой зараз приступил ем і ньому і од товды – ем "чытал" і "писал". З переконаня і гу братній солідаризації. Но і з того, же в нас уж в меджевоєнний час неофіційні, але практичні введено стандарт, зо захваном історичного правопису кінцівк третьой особы минувшого часу. Так як робил то і Павлович:

*— Так ем робил, як ем владал,
Він от мене веде жадал,
Воду-м му не сколомутил,
Прочто він мя так засмутил?*

Та пришла кодифікація і... остала на позиції українського правопису – в тым взгляді, забываючы што што Українці вымавляют "в" в тій позиції воргово, аж і зближено до "ф" (як Полякы в слові "Кракув") і такой правопис є ту цілком оправданий. Русины же зрідка вымавляют ту задне "л" (в нас Высова, Ганчова),

так як в загальнолемківськым перед "и" і "а" (ліпа, лем), але в абсолютній більшости – як білоруске завішене "У". Так тіж прібуют записувати декотры в Підкарпатській Русі. Нігде же кінцівк третьой особы минувшого часу не вымавляют карпатскы Русины воргово. І барже оправданим было ту лишыти "л". Я розумію, же Пряшівщина, під впливом словацкого языка, цілком уж затрачує "л", вымавляючы го мягко, як "ль" (одтале тота чудовишна "культура"), але... Лишу тото. Не буду веце осуджал. Принято. Конец. Крапка. Але чогоси мі жаль...

Вертаючы же до книжки "Русины жаляють быти Русинами", тыж не буду ся уж дуже "чіплял". Но може іщы лем да-с еден примір Павлович в третій части своего "Новаго года" пише.

*Старой правді будьме вірны
И в том новом годі,
Православность забержуйме
В нашом руском роді.*

в омовляній же книжці осучаснено тото так:

*Старій правді будьме вірны
I в тім новім році,
Православность затримуйме
В нашім руськім роді.*

То невядарена операция. Ту слово "год" мушено было "задержати", бо рым році – раді звучит няко. Слово "задержуйме" тыж не є того роду архаїзмом, жебы го не мож было зрозуміти. До решты в тій стрічці не мам претенсій (бо о руськым уж ем гварил).

Не мам зрештом нияких претенсій. Бесіду ю дакых хыбах (так як і о позитывэх) з обовязку принятого на себе в нашым циклі "З видавничой полицкы". По друге - як же мож мати претенсію до человека, котрий шыро взяп на себе обовязок выдати книжку, яку конче выдати треба было! Адже, як сам во вступі пише: *Книжка выходит як скромний подарунок гу подвійному ювілею - 180 років од народжыня (19.9.1819) / 100 років од смерти (28.12.1900) поэта.* Час было выдати. Адже пошлідне выдання творів Павловича вышло в 1955 році. До того было оно направду "пошлідне" (в тым другим, негативным значыню того слова), глупо-русофільске. Не хоснувано в ним нияк бұквы "л", і – дайме нато – слово "лісы" одредагуванс гибридом "лисы". Поливкове выдання з 1920 рока, непорівняно ціннійше, є іщы векшым "білым круком"

Акуратні шкода што п. Іван Русинко не міг з него корыстатися. Я того выдання щасливым трафом мал, але збесідували мы ся о тым за пізно. товды, коли Зоставитель дарувал мі готову уж книжку. Пак, по часі, по-жычыл ем Му. Може ся подарит выдати іщы дакус пошырену версію? Кед бы так было – товды не забудте на окладинці (обіака) книжки подати і Автора, надрукувати грубо і выразно – **Александр Павлович**. Адже то барз важне!

Ф.Ф.Аристов, ЛИТЕРАТУРНОЕ РАЗВИТИЕ ПОДКАРПАТСКОЙ (УГОРСКОЙ) РУСИ, Москва 1995 (1928), стор. 50.

Репрінтове выдання, зо вступом Др. Татьяны Аристовой – дівкы Федора Федоровича Аристова (1888-1932), выдатного вченого, славісты, дошлідника і нашой літературы.

Выдання, хоц не грубе, але дакус векшого формату, дрібным друком, містит в собі шувні цінных матріалів. Омовлены в ній, што до жытя і діяльности, корыфеі нашого роду: А. Бачыньскый, Й. Базилевич, В. Довгович, М. Лучкай, І. Орлай, М. Балудянский, П. Лодій, Ю. Венелін, А. Дужнович, А. Полсвич, І. Раковский, И. Дулишкович, А. Добрянскый, А. Павлович, А. Крапицкий, І. Сильваай, А. Митрак, С. Фенчик, Ю. Ставовский, С. Сабов. Мене, як редактора-выдавцю втішыл не лем текст, а і портреты творців, яких не стрітил ем в жадных інчых выданнях. Придаст ся, дякую добрым людям з Росії, котрых ем дост долго, з конечности, мусил ігнорувати. (пт)

Общество друзей Карпатской Руси

имени Ф. Ф. Аристова

Здравствуйте, уважаемый господин Петр Трохановский!

Разрешите представиться: меня зовут Михаил Дронов. Я являюсь секретарем московского Общества друзей Карпатской Руси имени Ф.Ф. Аристова, которое неформально появилось в Москве еще во второй половине прошедшего года, а теперь проходит затянувшуюся государственную регистрацию.

Цель нашей организации – поднять незаслуженно замалчиваемую русинскую тему в России. Мы, великорусские энтузиасты карпатоведения, помним наших братьев русинов, всегда с большой любовью, относившихся к России. мы никогда не забудем память жертв Талергофа, этих самоотверженных мучеников, свято преданных идеи Руси.

Сегодня, когда по всему свету происходит возрождение русинов, Россия на всеобщее удивление осталась безучастна в карпатских делах. И в прошлом, когда патриотичные сыны Карпатских гор тянулись к востоку, увы, они часто получали холодный, а то и просто предательский ответ из Санкт-Петербурга и Москвы. Таким образом, например, была допущена губительная украинизация Закарпатья и Вашей родной Лемковщины, т.е. земля, исторически порождавшая за самоназвание Русь. Естественное после падения социализма возвращение к собственным русинским (рус'ким) корням можно оценивать только позитивно. Мы, россияне, тоже не хотим оста-

ваться в стороне от национально-культурного возрождения Карпатской Руси. В последнее время усилиями наших единомышленников в прессе появился ряд оригинальных статей и актуальных переизданий. Теперь, с возникновением ОДПР, профессиональные и непрофессиональные карпатоведы (как естественной для России русофильской, так и современной русинофильской ориентацией /підкр. наше – Ред."Б"/) получили возможность познакомиться между собой, а также скоординировать собственные усилия. Нонсенс, но в России мало людей, хотя бы слышавших о существовании русинов. Исправить эту позорную (ганьблिवу – Ред. "Б") ошибку – наша задача.

Несмотря на то, что русины теперь справедливо работают над сохранением собственных традиций, материнского языка и карпатской культуры, верю и надеюсь, что русская культура и русский язык не станут для русина чужими и непонятными.

Национальная жизнь лемков, разбросанных по всему миру, к сожалению известна меньше, чем того бы хотелось. Если исторические события известны нам достаточно хорошо, то современная ситуация понятна хуже. Безусловно, благодаря А. Геренчаку, Б. Горбально и П.Р. Магочему, снабдившим нас свежей информацией, у нас есть некоторое представле-

ние о данном вопросе. Печалит факт отсутствия живых контактов с Лемковским краем. К сожалению, как мне показалось, лемки, живущие в Польше, не очень охотно идут на контакт, тогда как нас очень интересует процесс кодификации лемковского языка, состояние нынешней лемковской литературы, жизнь Св. Православия на Лемковщине. Я знаю о Ваших заслугах на лемковской ниве, уважаемый господин Петр, поэтому дерзнул написать Вам это письмо. Прилагаю несколько публикаций, изданных нашими членами (Т.Ф. Аристовой, К.А. Фроловым) и сочувствующими (Н.М. Пашаевой).

Храни Вас Господь! С глубоким уважением и наилучшими пожеланиями,

друг русинства
Михаил ДРОНОВ

Москва, 31 января 2000 года.

Од редактора "Бесіды"

Не відповідам на вѣжше приведений лист непосредственно його Аворови, а звертам тѣх пару слів так до Него як і до нас вшиткых, а найбарже – до тѣх психів, котры, факт його появляня ся в "Бесіді" будут (вшитко едно) коментувати на сідмдесят сідм способів.

То не перший, ани не другий лист з Росії. Николи ем їх не дружував, ани не одповідав на ні, ни в "Бесіді", ни приватні (лемки, живущие в Польше, не очень охотно идут на контакт), бо были писаны з позиції живцьом перенесеной сперед I світової війны. Днес же, коли наявном стає ся там і "современная русинофильская ориентация", думам што мож друкувати, одповідати, і то не конечно за максимум Степана Руданського: Треба всюди, добрі люди, приятелі мати (значит і чорту сьвічку сьвітити), а так – по чловекому, автентичні. Треба зносити ся, одповідати Рускому, Украиньови, Нимцьови. Жебы лем был Чловеком!

Максим і Клим

— Кохате натуру? — звідує Максим паню, котра стоїт на грибієвськым мості над Білом і всмотретьє ся в простір.

— Так, захоплюю ся ньюмі!
— То гарді з вашої страны, хоц так окрутні ся она з вами обышла.

***

Клим за якусу провину трафил під суд.

— Ци підсудний є женатий?
— Так, пане судью.
— А ци підсудний признає ся до вини?
— Очевидні, адже ніхто не казал ся мі женити.

***

Клим зас нашол ся в побытку справедливости, але на тот раз уж про свою шкоду.

— Высокій суде, жадам за мою погрухотану ногу сто тисячи одшкодуваня!

— Аж тілко? — заламал руки підсудний — та ты думаєш же я даякій міліонер?

— А ты думаєш, же я стонога?

***

— Кілко років має твоя свекра, Максим?

— Такої девятдесят.
— О, та уж недолго потягне.
— Так, але кілко треба было ждати!

***

— Максим, чого єс вчера так верещал на жену?

— Бо мі не хтіла повісти на што выдала таку суму пінязи.

— А гнєска чом єс верещал?
— Бо мі повіла.

***

— Вір мі, Максим, я бесідує все лем тото, што думам.

— І певні зато так мало бесідуєш...

***

— Кліме, не стыд ти?! Чом єс так міцно копнул Ваня в брїх? Ледео дыкат.

— Не хтіл єм в брїх. В остатній хвили ся мі обернул.

СТОВАРИШАК І ОБ'ЄДНАНЕНКО

ТОВСТІЙ
ПЕТРОВ
РЯБ.
СХИЗАН

ТО ЯК ТАМ, ГВАРИТЕ, БЫЛО НА ТЫМ СВЯТКУВАНЮ 10-ЛІТЯ?

ТА ПИСАЛИ В «ВАТРИ»:
«ПО ОФІЦІЙНІЙ ЧАСТИНІ ПРИСУТНІХ
ЗАПРОШЕНО ДО Т.З.
»ШВЕЦКОГО СТОЛУ«
НА ПОЧАСТУНОК!»

І ШТО?
ПІАЛИ
— ЯК ШЕВЦІ?

Зо сучасной афористыкы

Ніхто не жадає од конституції, жебы была писана вершом, але жадають од верши, жебы были писаны конституційні.

Нее красы, кед лежить в ній кривда чловека. Нее правды, котра тоту кривду оминяє. Нее добра, котре на ню позволяє.

(Тадеуш Боровскі)

Лист зо Старого Краю

(выїмкы)

Давно я не писал до вас, бо-м был хворий, моїстевы! Але здравля ся поправляєт — уж мі ліпше, хвала Богу, Уж і зісти дакус можу, уж мі ліпше і на ногу...

А в нас тепер планны часы: люде сходят гет ня дзяды! А хоц біда наоколо — Польща робит все парады...

І "жонд" робит і панове часто "свєнта народове", А ксєнджа і єгомосьці "косьцьельне урочыстосьці"...

Дзядек смотрит все на "крєсы" од Кыєва до Одєсы, Ци бы даяк, "Моцном пане" не взыонць тєго в посаданє"

(...)

Но а як там Фонд Желізний? Ци далеко пішол в гору? Ноле, вкажме — же Руснакам не бракує тыж гонору!

Ани чєсти, ни охоты!

Ноле, ноле, рускы Лемкы! Возме ся всі до роботы!

Поставимє сой памятник для нас і для нашых діти!

Кед початок мамє добрий, треба добрі закінчыти!

Най народы інчы видит — якы сут Карпаторосы,

Най же знаюг нашы "паны", же мы люде — не бараны!

Же то нарід, што ма розум, і же тыж потрафит штоси!

Сват (Іван Русєнко)

близко 1930 рока

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW I URZĄD GMINY UZDROWISKOWEJ KRYNICA

organizują w dniach 26-27 MAJA

I MIĘDZYNARODOWE BIENNALE KULTURY ŁEMKOWSKIEJ / RUSIŃSKIEJ KRYNICA '2000

wystąpią:

chóry cerkiewne, teatr, zespoły pieśni i tańca, zespoły folkowe, wykonawcy indywidualni - w pieśni i poezji

przy tym:

sesja popularno-naukowa, wystawy twórców, kiermasz wydawnictw

PIĄTEK, 26 MAJA

- 15.15 - złożenie kwiatów na grobie Epifana Drowniaka - Nikifora (ul. Cmentarna)
- 16.00 - otwarcie Biennale - sala widowiskowa w Pijalni Głównej
- 16.15 - Dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca "SZARYSZ" z Preszowa (Słowacja),
Zespół Instrumentów Dawnych "UŻHOROD" z Użhorodu (Ukraina)
- 18.00 - Otwarcie wystawy - dorobku twórców łemkowskich / rusińskich - foyer sali
widowiskowej Pijalni Głównej
- 19.00 - Zespół folkowy "SERENCZA" z Gorlic
  - Andrzej Dudycz - bas solo, Andrzej Klinkowski - akordeon
  - Zespół Pieśni i Tańca "PULS" z Preszowa (Słowacja)

SOBOTA, 27 MAJA

- 10.30 - 12.30 - Sesja popularno-naukowa na temat: Stan i perspektywy współczesnej
kultury łemkowskiej / rusińskiej (wystąpią prelegenci z Polski, Słowacji,
Węgier, Ukrainy, Jugosławii i Kanady) - sala balowa Starego Domu Zdr.
- 14.30 - Koncert chórów cerkiewnych - Chór Katedry Grecko-katolickiej w Preszowie,
- Chór Parafii Prawosławnej w Jariabinie (Słowacja), Chór Parafii Prawosław-
nej w Krynicy - Cerkiew prawosławna w Krynicy (ul. Cmentarna 3) - wstęp wolny
- 16.30 - Zespół estradowy "ROSA" (Jugosławia),
- Vladimir Tuduj - łemko fakir (Floryda - USA),
- Agnieszka Korobczak - poezja śpiewana (Wrocław)
- Zespół "RODZINA REWILIAKÓW" z Bardejowa (Słowacja)
- 18-19 - Przerwa
- 19.00 - Teatr Stowarzyszenia Łemków z Legnicy - ze sztuką "Nikifor", autor i reżyser Andrzej Kopcza
- Zespół Pieśni i Tańca "KYCZERA" z Legnicy

Wstęp: 5 zł - jeden koncert • Karnet: 15 zł • Dzieci i młodzież szkolna - wstęp wolny

Bilety do nabycia w Pijalni Głównej (foyer sali widowiskowej) - Piątek, od godz 12⁰⁰

SERDECZNIE ZAPRASZAMY !!!

Imprezę zorganizowano dzięki pomocy finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
Urzędu Gminy Uzdrowskiej Krynica i Fundacji im. Stefana Batorego.